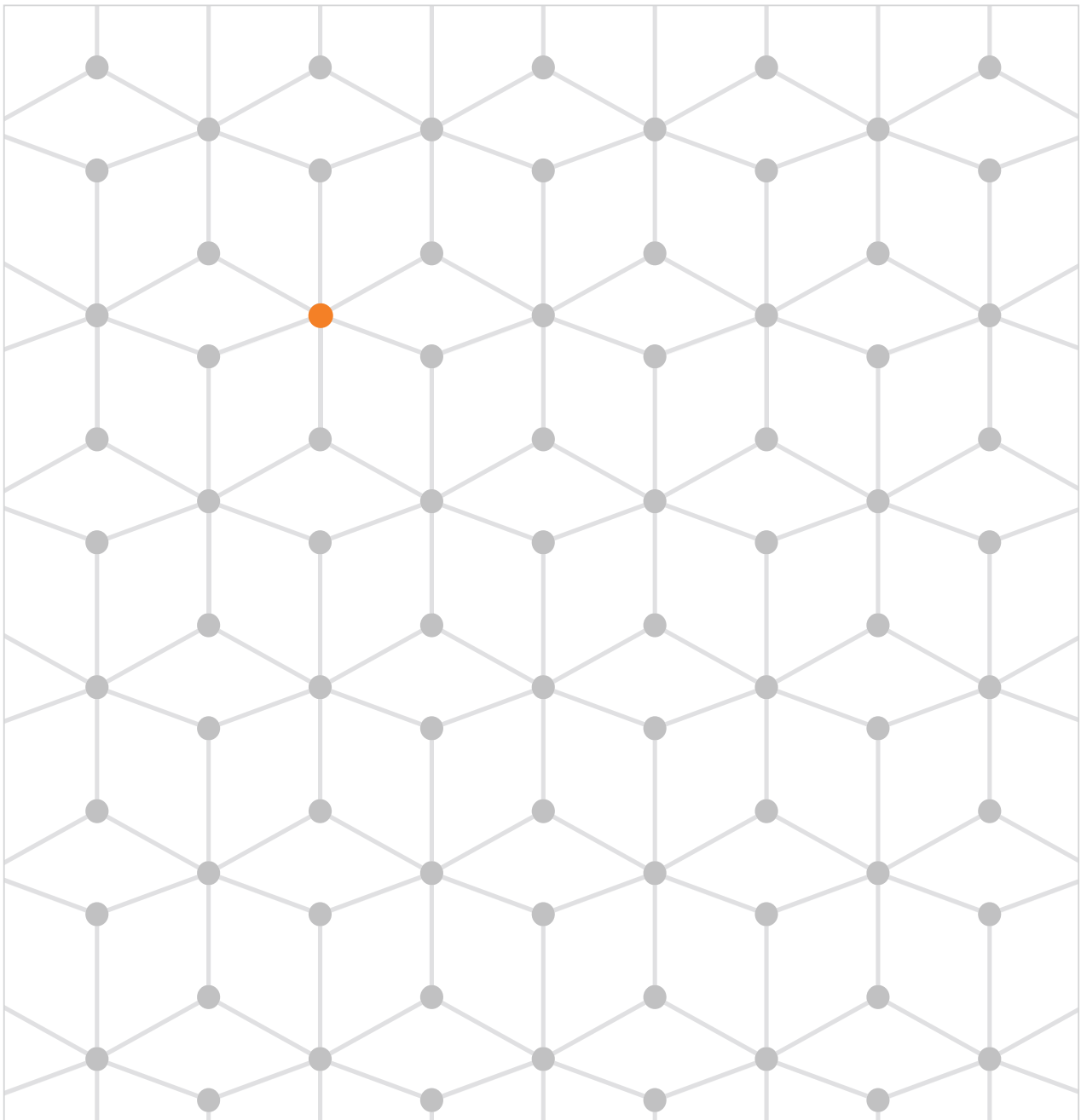

Christian Wendelborg

MOBBING OG ARBEIDSRO I SKOLEN 2018

Analyse av Elevundersøkelsen skoleåret 2018/19

Christian Wendelborg

Mobbing og arbeidsro i skolen

Analyse av Elevundersøkelsen skoleåret 2018/19

Rapport 2019

Mangfold og inkludering

Samfunnsforskning

Postadresse: NTNU Dragvoll, 7491 Trondheim
Besøksadresse: Dragvoll Allé 38 B
Telefon: 91 89 77 27

E-post: kontakt@samfunn.ntnu.no
Web.: www.samforsk.no

Foretaksnr. NO 986 243 836

NTNU Samfunnsforskning
Mangfold og inkludering
Januar 2019

ISBN 978-82-7570-523-3 (web)

FORORD

Denne rapporten er en analyse av resultatene fra Elevundersøkelsen skoleåret 2018/19 som omhandler mobbing og arbeidsro i skolen. Resultatene fra årets undersøkelse sammenlignes med tidligere års undersøkelser der det er mulig.

Dette er den første av tre rapporteringer fra årets undersøkelse. Oppdragsgiver er Utdanningsdirektoratet. Vi vil i den forbindelse gjerne takke Maria Bakke Orvik og Petter Haagensen fra Utdanningsdirektoratet for godt samarbeid. Vi vil også takke Jens-Petter Farnes ved Conexus som har gjort dataene fra Elevundersøkelsen tilgjengelige for NTNU Samfunnsforskning til rett tid.

Ved NTNU Samfunnsforskning er det undertegnende som har gjennomført analysene og skrevet rapporten.

Trondheim, 18. januar 2019

Prosjektleder

Christian Wendelborg

INNHold

	side
FORORD	iii
INNHold	v
FIGURLISTE	vi
TABELLER	viii
SAMMENDRAG	xi
1. Introduksjon	1
1.1 Definisjon av mobbing i Elevundersøkelsen	2
1.2 Om innholdet i rapporten	4
2. Mobbing av medelever – utvikling fra 2009 til 2018	5
2.1 Kjønn- og aldersforskjeller i mobbing i 2018	6
2.2 Ulike typer mobbing	8
2.3 Har du selv vært med på mobbing	13
3. Digital mobbing	16
3.1 Ulike typer digital mobbing	17
3.2 Har du selv vært med på digital mobbing	20
4. Mobbet av voksne	23
4.1 Ulike typer mobbing utført av voksne	24
5. Hvem blir elevene mobbet av på skolen?	28
6. Arbeidsro i klasserommet – utvikling fra 2010 til 2018	29
6.1 Kjønn- og aldersforskjeller relatert til uro i klasserommet i 2018	30
LITTERATUR	31

FIGURLISTE

Figur		side
Figur 2.1	Andel elever som oppgir at de mobbes to til tre ganger i måneden eller mer i perioden 2009 til 2018. (Alle årstrinn, prosent).	5
Figur 2.2	Andel som oppgir at de er mobbet to til tre ganger i måneden eller mer fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	7
Figur 2.3	Andel som oppgir at de ble kalt stygge ting og ertet på en sårende måte på skolen fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	9
Figur 2.4	Andel som oppgir at de ble holdt utenfor og baksnakket på skolen fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	10
Figur 2.5	Andel som oppgir at de ble slått, dyttet eller holdt fast på skolen fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	11
Figur 2.6	Andel som oppgir at de har mobbet andre elever to til tre ganger i måneden eller mer fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	14
Figur 3.1	Andel som oppgir at de er digitalt mobbet to til tre ganger i måneden eller mer fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent)	17
Figur 3.2	Andel som oppgir at de mobbes digitalt ved å bli kalt stygge ting og ertet fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	18
Figur 3.3	Andel som oppgir at de mobbes digitalt ved å bli holdt utenfor og baksnakket fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	19
Figur 3.4	Andel som oppgir at de mobbes digitalt ved at noen spredte ting på nettet som såret, fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	19
Figur 3.5	Andel som oppgir at de har mobbet digitalt to til tre ganger i måneden eller mer fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	21
Figur 4.1	Andel som oppgir at de er mobbet to til tre ganger i måneden eller mer av voksne på skolen fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	24
Figur 4.2	Andel som oppgir at de mobbes av voksne ved at den voksne sa sårende ord fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	25
Figur 4.3	Andel som oppgir at de mobbes av voksne ved at den voksne lo av dem på en sårende måte fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	26
Figur 4.4	Andel som oppgir at de mobbes av voksne ved at den voksne fikk andre elever til å le av dem fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	26

Figur 4.5	Andel som oppgir at de mobbes av voksne ved at den voksne fikk en til å føle seg utenfor fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	27
Figur 4.6	Andel som oppgir at de mobbes av voksne ved at den voksne slo, dyttet eller holdt en fast fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	27
Figur 6.1	Spørsmål om arbeidsro i klasserommet fordelt på årstrinn (Alle årstrinn, 2013 -2018, gj. snitt, 1:Helt uenig – 5:Helt enig)	30

TABELLER

Tabell		side
Tabell 1.1	Antall elever som har deltatt i Elevundersøkelsen 2018 fordelt på årstrinn	1
Tabell 1.2	Useriøse svar. Andel mobbet flere ganger i uka av alle grupper. (Alle årstrinn, 2012-2018, prosent).	4
Tabell 2.1	Svarfordeling for om en er blitt mobbet. (Alle årstrinn, 2009-2018, prosent).	6
Tabell 2.2	Andelen av de som er mobbet og andelen av samtlige elever som har oppgitt at de er mobbet på ulike måter. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	8
Tabell 2.3	Svarfordeling for hvem som gjorde det, hvor det skjedde og om skolen har gjort noe som hjalp. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	12
Tabell 2.4	Svarfordeling for om en selv har vært med på å mobbe. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	13
Tabell 2.5	Andel som selv har vært med på å mobbe på ulike måter fordelt på kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	14
Tabell 2.6	Andel som selv har vært med på å mobbe på ulike måter fordelt på årstrinn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	15
Tabell 3.1	Svarfordeling for om en er blitt mobbet digitalt. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	16
Tabell 3.2	Andelen av de som er mobbet digitalt og andelen av samtlige elever som har oppgitt at de er mobbet digitalt på ulike måter. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	17
Tabell 3.3	Svarfordeling for hvem som gjorde det, samt andel som er mobbet digitalt av medelever og av andre som ikke går på skolen. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	20
Tabell 3.4	Svarfordeling for om en selv har mobbet andre digitalt. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	20
Tabell 3.5	Andel som selv har vært med på å mobbe digitalt på ulike måter fordelt på kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	21
Tabell 3.6	Andel som selv har vært med på å mobbe digitalt på ulike måter fordelt på årstrinn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	22
Tabell 3.7	Svarfordeling for hvem en har mobbet digitalt. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	22
Tabell 4.1	Svarfordeling for om en er blitt mobbet av voksne (Alle årstrinn, 2018, prosent).	23
Tabell 4.2	Andelen av de som er mobbet av voksne og andelen av samtlige elever som har oppgitt at de er mobbet av voksne på ulike måter. (Alle årstrinn, 2018, prosent).	24
Tabell 5.1	Andelen av de som er mobbet på skolen av medelever, digitalt mobbet av noen på skolen eller mobbet av voksne på skolen av samtlige elever og elever som har oppgitt at de er mobbet av en eller flere av disse. (Alle årstrinn, 2018, prosent, sortert etter hva som forekommer oftest).	28

Tabell 6.1	Svarfordeling for påstanden om at det er god arbeidsro i timene. (Alle årstrinn, 2010-2018, prosent, gj.snitt, standardavvik, Cohens d).	29
Tabell 6.2	Gjennomsnittsverdier fordelt på kjønn for påstand om uro i timene. (Alle årstrinn, 2018, gj.snitt, standardavvik, Cohens d).	30

SAMMENDRAG

Denne rapporten er en gjennomgang av resultatene fra Elevundersøkelsen 2018 som omhandler mobbing og arbeidsro i skolen. Undersøkelsen omhandler elevenes vurderinger av disse områdene høsten 2018. I tillegg ser vi på hvordan elevvurderingene, relatert til mobbing og arbeidsro har utviklet seg over tid. Derfor vil resultatene sees i sammenheng med tidligere års elevundersøkelser og analyseres i forhold til disse. Dette er elevundersøkelser fra 2009 til 2017.

Både definisjonen av mobbing og spørsmålet om mobbing ble endret i Elevundersøkelsen 2016. Endringen i definisjonen har hovedsakelig bestått i å forenkle språket, men meningsinnholdet er det samme. Når det gjelder spørsmålet om mobbing er det i fra 2016 spesifisert om en er mobbet av andre elever, hvor det tidligere år ikke er spesifisert hvem som mobber. Elever som oppgir at de er mobbet får oppfølgingsspørsmål om på hvilke måter de er mobbet, hvem som mobbet, hvor mobbingen skjedde og om skolen gjorde noe for å hjelpe. Fra og med Elevundersøkelsen 2016 er det lagt til spørsmål 1) om en selv har vært med å mobbe andre, 2) om en har blitt mobbet digitalt (mobil, Ipad, PC), 3) om de selv har vært med på å mobbe digitalt og 4) om de er blitt mobbet av voksne på skolen. I denne rapporten definerer vi at en elev er mobbet dersom de oppgir at de har blitt mobbet to til tre ganger i måneden eller mer.

Det er 4,6 prosent som oppgir at de er mobbet av medelever i Elevundersøkelsen 2018. Det er en liten nedgang fra Elevundersøkelsen 2017 hvor denne andelen var 5,0 og lik andelen fra Elevundersøkelsen 2016. Tidligere år har forekomsten av de som opplever seg mobbet to til tre ganger i måneden eller mer, variert mellom 6,8 (i 2012) og 7,5 prosent (2011), mens det i 2013 var en markert reduksjon hvor 4,3 prosent rapporterte at de var mobbet to til tre ganger i måneden eller mer. I 2014 og 2015 ble mobbeandelen ytterligere redusert til henholdsvis 3,9 og 3,7 prosent. Reduksjonen i andelen som oppgir at de er mobbet fra 2012 til 2013 sammenfaller med revisjonen av Elevundersøkelsen hvor spørsmålene om krenkelser ble innført og plassert rett før mobbespørsmålet. Reduksjonen fra 2012 til 2013 kan skyldes innføringen av krenkelsesspørsmålene. Fra Elevundersøkelsen 2016 ble krenkelsesspørsmålene fjernet og vi ser en økning til 4,6 prosent i 2016 og 5,0 i 2017 når det gjelder andelen som oppgir at de er mobbet. Selv om det er en økning etter at krenkelsesspørsmålene ble tatt bort er andelen etter 2016 lavere enn hva tilfellet var før revisjonen i 2013 hvor andelen var 6,8 prosent. Det kan derfor argumenteres for at det har vært en nedgang i andelen som er mobbet de siste årene som har stabilisert seg.

Når det gjelder kjønns- og aldersfordeling av mobbing viser resultatene fra Elevundersøkelsen 2018 at andelen som opplever at de blir mobbet stort sett avtar med alder/årstrinn. Unntaket er 9. trinn der andelen som opplever seg mobbet øker. Det er små kjønnsforskjeller i svarfordelingen på spørsmålet om mobbing. Resultatene indikerer imidlertid at det er en tendens til at gutter og jenter opplever ulike måter å bli

mobbet på. Jenter opplever mer indirekte mobbing ved å bli holdt utenfor og baksnakket på skolen, mens gutter opplever mer direkte fysisk mobbing som å bli slått dyttet eller holdt fast. Dette er samme type mønster som vi så i Elevundersøkelsen 2016 og 2017.

Det er 0,8 prosent av elevene som oppgir at de selv har vært med på å mobbe andre i Elevundersøkelsen 2018. Andelen som oppgir at de mobber øker i ungdomstrinnet og holder seg relativt stabil ut videregående skole. Videre viser resultatene at det er en større andel gutter som mobber. I Elevundersøkelsen 2018 er det rundt 35 prosent av elevene som utsetter andre for mobbing som også selv utsettes for mobbing.

Det er 1,9 prosent av elevene i Elevundersøkelsen 2018 som har rapportert at de er mobbet digitalt. 48,5 prosent av de som er mobbet digitalt, rapporterer at de også er utsatt for tradisjonell mobbing. Det er ingen klar reduksjon i andel elever som er mobbet digitalt med alder/årstrinn i grunnskolen i motsetning til hva tilfellet er når det gjelder tradisjonell mobbing. Imidlertid ser vi en reduksjon på videregående trinn. Det er en større andel jenter enn gutter som oppgir at de er digitalt mobbet på ungdomstrinnet. For de øvrige trinnene er det små kjønnsforskjeller. Det er 0,5 prosent av elevene som oppgir at de selv har mobbet andre digitalt. Av de som har mobbet andre digitalt er det nærmere 43 prosent som også oppgir at de selv er digitalt mobbet.

Det er 1,6 prosent av elevene i Elevundersøkelsen 2018 som oppgir at de er mobbet av voksne på skolen de siste månedene. 25,6 prosent av de som er mobbet av voksne oppgir at de også er mobbet av elever i 2018. I motsetning til å bli mobbet av andre elever så øker andelen som er mobbet av voksne på skolen fram til og med 10.trinn, deretter er det en reduksjon. Jevnt over oppgir gutter mer enn jenter at de er mobbet av voksne på skolen.

I Elevundersøkelsen 2018 er det 6,1 prosent av elevene som oppgir at de i en eller annen kombinasjon er mobbet av medelever, digitalt mobbet av noen på skolen eller mobbet av voksne på skolen. I Elevundersøkelsen 2017 var denne andelen 6,6 prosent. I Elevundersøkelsen 2018 er det altså 1,5 prosent flere elever som oppgir at de er på en eller annen måte mobbet på skolen enn de 4,6 prosent av elevene som oppgir at de er mobbet av medelever på tradisjonell måte.

Når det gjelder spørsmål om god arbeidsro viser resultatene i Elevundersøkelsen 2018 at elevene svarer nærmest identisk med hvordan de svarte i 2014 til 2017. Det er nærmere 15 prosent som er litt eller helt uenig i påstanden om at det er god arbeidsro i timene, mens det er rundt 63 prosent som er litt eller helt enig i påstanden. Når vi sammenligner med hvordan resultater var i 2013 ser vi imidlertid en klar tendens til at elevene i Elevundersøkelsen 2018 (samt i 2014 til 2017) svarer mer positivt. Deler av endringen kan skyldes at svarkategoriene ble presentert i motsatt rekkefølge i 2014 og i senere undersøkelser.

1. Introduksjon

Alle elever i grunnskoler og videregående opplæring har i følge § 9a i opplæringslova “rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring”. Med denne paragrafen skal elever og foreldre ha fått større brukervedvirkning og bedre klagerett, samtidig som skolen har fått tydeligere plikter, særlig når det gjelder det psykososiale miljøet. Elevundersøkelsen er et viktig verktøy for videreutvikling og kvalitetssikring av læringsmiljøet til elever i grunnskolen og videregående opplæring.

Elevundersøkelsen er en nettbasert spørreundersøkelse hvor elever fra 5. trinn opp til videregående opplæring skal få si sin mening om forhold som er viktige for å lære og trives på skolen. Det er obligatorisk å gjennomføre Elevundersøkelsen for 7. og 10. trinn, samt for Vg1, mens det er frivillig å delta for øvrige trinn. Det er Utdanningsdirektoratet som er ansvarlig for gjennomførelsen og utformingen av Elevundersøkelsen, mens NTNU Samfunnsforskning er ansvarlig for analyser og rapportering. Denne rapporten viser resultatene som vedrører mobbing og arbeidsro fra Elevundersøkelsen skoleåret 2018/19 I teksten vil vi omtale dette som Elevundersøkelsen 2018. Rapporten bygger på rammen av tidligere års rapporter.

Tabell 1.1 Antall elever som har deltatt i Elevundersøkelsen 2018 fordelt på årstrinn

Årstrinn	Antall	Prosent	Prosent av alle på trinnet 2018	Prosent av alle på trinnet 2017
5. trinn	42034	9,4	64,5	63,3
6. trinn	45844	10,2	72,2	72,0
7. trinn	58148	13,0	91,0	86,6
8. trinn	47239	10,6	75,6	74,2
9. trinn	47370	10,6	75,3	73,8
10. trinn	55233	12,3	88,7	84,2
Vg1	61746	13,8	84,5	81,5
Vg2	51890	11,6	79,1	80,5
Vg3	38039	8,5	74,6	75,3
Total	447543	100,0	78,5	76,9

Prosent av alle på trinnet er regnet ut fra antall elever registrert på årstrinnet i Grunnskolens Informasjonssystem (GSI) skoleåret 2018/19, mens det for Videregående opplæring (VGO) er beregnet ut fra samlet antall elever i VGO registrert i Skoleporten, skoleåret 2017/18.

Tabell 1.1 viser at det er 447543 som har deltatt i Elevundersøkelsen 2018. Det er 12330 flere elever enn det var for Elevundersøkelsen 2017 og er det største antallet som noensinne har besvart Elevundersøkelsen. Det har vært en økning hvert år de siste årene. Det er nærmere 16000 flere elever som deltok i 2018 enn i 2016 og 32000 flere enn i 2015. Totalt sett er det 78,5 prosent av samtlige elever fra 5. trinn til Vg3 som har deltatt i 2018, noe som er 1,6 prosentpoeng høyere enn i 2017. Prosentandelene viser at det er flest deltakere fra de årstrinnene hvor Elevundersøkelsen er obligatorisk. Det vil si 7. og 10. trinn, samt Vg1. Tabellen viser at det er en klar økning i andelen elever som svarte på de obligatoriske trinnene. Det er

også en økning på de øvrige trinnene i grunnskolen, men en liten reduksjon av andelen som svarte på Vg2 og Vg3. Økningen i svarandelen på obligatoriske trinn justerer opp en uventet reduksjon i svarandelen på de obligatoriske trinnene i 2017.

1.1 Definisjon av mobbing i Elevundersøkelsen

De fleste definisjoner av begrepet mobbing betoner at en person over tid utsettes for negative handlinger fra én eller flere personer, og at styrkeforholdet mellom den som mobber og den som utsettes for mobbing er ujevnt, som for eksempel fysisk eller psykisk styrke (Farrington 1993). Roland (1999) benytter sågar ordet vold i definisjonen av mobbing. Olweus (1992:17) har utviklet en av de desidert mest anvendte definisjoner av begrepet mobbing: «En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere andre personer». Han presiserer negative handlinger til å være: «... when someone intentionally inflicts injury or discomfort upon another ... Negative action can be carried out by physical contact, by words, or in others ways, such as making faces or mean gestures, and intentional exclusion from a group» (Olweus 1996a:265).

I Elevundersøkelsen 2018 er begrepet mobbing tillagt følgende betydning:

Med mobbing mener vi gjentatte negative handlinger fra en eller flere sammen, mot en elev som kan ha vanskelig for å forsvare seg. Mobbing kan være å kalle en annen stygge ting og erte, holde en annen utenfor, baksnakke eller slå, dytte eller holde fast.

I spørreskjemaet ble først elevene forklart hva mobbing er (jfr. definisjonen) og deretter fikk de følgende spørsmålsformulering: *Er du blitt mobbet av andre elever på skolen de siste månedene?* Svaralternativer: Ikke i det hele tatt – En sjelden gang - 2 eller 3 ganger i måneden - Omtrent 1 gang i uken – Flere ganger i uken.

Både definisjonen og spørsmålet ble endret i Elevundersøkelsen 2016. Den tidligere definisjonen var som følger: *Med mobbing mener vi gjentatt negativ eller "ondsinnnet" atferd fra en eller flere rettet mot en elev som har vanskelig for å forsvare seg. Gjentatt erting på en ubehagelig og sårende måte er også mobbing.* Endringen i definisjonen har hovedsakelig bestått i å forenkle språket, men meningsinnholdet er det samme.

Som nevnt er også spørsmålsformuleringen endret siden Elevundersøkelsen 2015. Da spurte en *Er du blitt mobbet på skolen de siste månedene?* Forskjellen er at en fra 2016 har spesifisert om en er mobbet av andre elever, hvor det tidligere år ikke er spesifisert hvem som mobber. Svarkategoriene er derimot like. Fra Elevundersøkelsen 2016 er det også lagt til følgende spørsmål *Har du selv vært med på å mobbe en eller flere elever på skolen de siste månedene?*

Disse to spørsmålene om mobbing med tilhørende svaralternativer og vesentlige deler av definisjonen av mobbing er hentet fra Olweus' spørreskjema om mobbing (Olweus, 1996b) eller bygger på andre arbeider av Olweus (Olweus, 1992, 1993,1999). Denne

definisjonen har spilt en viktig rolle for utviklingen av hele forsknings- og tiltaksfeltet mobbing. Spørsmålene er også godt utprøvd i ulike undersøkelser og validert. Blant annet er det dokumentert god såkalt konstruktvaliditet ved at disse spørsmålene korrelerer med variabler som de på teoretisk grunnlag kan forventes korrelere med (Solberg og Olweus, 2003). Videre er det funnet en betydelig korrelasjon mellom skårene på disse spørsmålene og separate kameratvurderinger av mobbing ($r=.40$, såkalt samtidig validitet; Olweus, 2013, side 762).

Olweus (1991, 2002) definerer mobbing som at de negative handlinger skal ha et omfang på minimum to til tre ganger i måneden («av og til» benyttet som ordlyd i 1983), mens Roland (2003) mener kun elever som oppgir at de mobbes én eller flere ganger i uken kan sies å være mobbet. I denne rapporten definerer vi at en elev er mobbet dersom de oppgir at de har blitt mobbet to til tre ganger i måneden eller mer.

De elevene som oppgir at de er mobbet har først fått tre oppfølgingsspørsmål. Disse omhandler på hvilke måter de er mobbet. Spørsmålene er som følger 1) Jeg ble kalt stygge ting og ertet på en sårende måte på skolen, 2) Jeg ble holdt utenfor og baksnakket på skolen, 3) Jeg ble slått, dyttet eller holdt fast på skolen. Videre har de blitt spurt om hvem som mobbet, hvor mobbingen skjedde og om skolen gjorde noe for å hjelpe. Elever som oppgir at de er med på å mobbe har fått oppfølgingsspørsmål om de har mobbet på de tre ulike måtene som er vist over.

Det er også et spørsmål om en har blitt mobbet digitalt (mobil, Ipad, PC) og om de selv har vært med på å mobbe digitalt. De som har svart bekreftende på at de har blitt eller vært med på slik mobbing to til tre ganger i måneden eller mer har fått oppfølgingsspørsmål om på hvilken måte de er/har mobbet: Jeg ble/har kalt (andre) stygge ting og ertet, Jeg ble/ har holdt (andre) utenfor og baksnakket, Noen spredte/Jeg har spredt ting på nettet som såret. Både de som er mobbet digitalt og de som mobber digitalt har fått spørsmål om henholdsvis hvem som mobber eller hvem de mobber.

Elevene er også spurt om de er blitt mobbet av voksne på skolen de siste månedene. De som svarer at de er blitt det to til tre ganger i måneden eller mer har fått følgende oppfølgingsspørsmål om på hvilke måter de har blitt mobbet av voksne: Alternativene er 1) Den voksne sa sårende ord til meg, 2) Den voksne lo av meg på en sårende måte, 3) Den voksne fikk andre elever til å le av meg, 4) Den voksne fikk meg til å føle meg utenfor og 5) Den voksne slo, dyttet eller holdt meg fast.

Vi har valgt å ekskludere noen besvarelser fra analysene om mobbing. Før Elevundersøkelsen 2016 har ekskluderingskriteriet vært at elever som har oppgitt at de blir mobbet flere ganger i uken av både elever i klassen, andre elever på skolen, en eller flere lærere og andre voksne på skolen blitt definert som useriøse svar. I Elevundersøkelsen 2012 gjaldt dette rundt 2900 elever hvor 2000 av dem var gutter. Etter 2013 ser vi derimot at det er langt færre som oppgir at de har blitt mobbet av alle grupper flere ganger i uka. I 2015 var det 1232 av 414455 elever, 0,3 prosent, som oppgir dette. Av de 1232 elevene var nærmere 900 gutter, det vil si at av de som

svarer useriøst på mobbespørsmålet er nærmere $\frac{3}{4}$ gutter. Fra Elevundersøkelsen 2016 ble ekskluderingskriteriet endret i og med at det ble innført nye spørsmål om mobbing og andre spørsmål ble tatt ut. Fra Elevundersøkelsen 2016 er ekskluderingskriteriet elever som har svart at de flere ganger i uken er mobbet, mobber andre, er mobbet digitalt, mobber andre digitalt og er mobbet av voksne. I år er det 0,1 prosent som blir definert å ha useriøse svar på mobbespørsmålet. Det vil si 635 elever hvor 68 prosent av dem er gutter.

Tabell 1.2 Useriøse svar. Andel mobbet flere ganger i uka av alle grupper. (Alle årstrinn, 2012-2018, prosent).

Useriøse svar. Andel mobbet flere ganger i uka av alle grupper	5. trinn	6. trinn	7. trinn	8. trinn	9. trinn	10. trinn	Vg1	Vg2	Vg3	Total
2012	0,2	0,2	0,3	0,9	1,6	1,6	0,8	0,8	0,5	0,8
2013	0,1	0,1	0,1	0,3	0,7	0,7	0,3	0,3	0,2	0,3
2014	0,1	0,1	0,1	0,2	0,6	0,8	0,3	0,4	0,2	0,3
2015	0,1	0,1	0,1	0,2	0,5	0,7	0,4	0,3	0,2	0,3
2016	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3	0,4	0,2	0,2	0,1	0,1
2017	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1
2018	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1

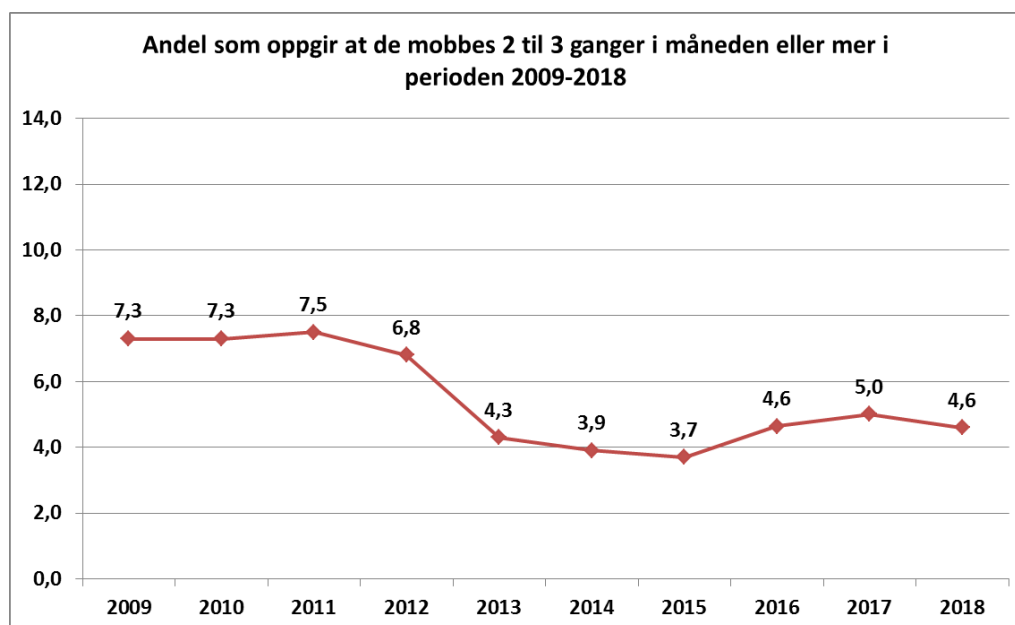
Tabell 1.2 viser at det er særlig elever i 9. og 10. trinn som oppgir at de blir mobbet flere ganger i uka av samtlige grupper (før 2016) eller oppgir at de flere ganger i uka både mobber og blir mobbet, mobber digitalt og blir mobbet digitalt og blir mobbet av voksne (etter 2016). Imidlertid viser tabell 2.1 at det er betydelig færre etter 2013 enn i 2012 og etter 2016 er andelen ytterligere redusert. Ved å ekskludere disse fra undersøkelsen risikerer vi å fjerne noen seriøse besvarelser, men dette veies opp ved at vi etter all sannsynlighet fjerner et betydelig antall useriøse besvarelser. Resultatet vil da gi et bedre bilde av mobbing i skolen og særlig for gutter på 9. og 10. trinn.

1.2 Om innholdet i rapporten

Denne rapporten omhandler elevens opplevelse av ulike former for mobbing, samt arbeidsro i skolen. Dataene er hentet fra årets Elevundersøkelse som har vært gjennomført i perioden fra 1. oktober 2018 til 4. januar 2019. Undersøkelsen omhandler elevenes vurderinger av disse områdene høsten 2018. I tillegg ser vi på hvordan elevvurderingene, relatert til mobbing og arbeidsro har utviklet seg over tid. Derfor vil resultatene sees i sammenheng med tidligere års elevundersøkelser og analyseres i forhold til disse. Dette er elevundersøkelser fra 2009 til 2017.

2. Mobbing av medelever – utvikling fra 2009 til 2018

Vi skal først se på utviklingen fra 2009 til 2018 for andel elever som oppgir at de mobbes to til tre ganger i måneden eller mer.

Figur 2.1 Andel elever som oppgir at de mobbes to til tre ganger i måneden eller mer i perioden 2009 til 2018. (Alle årstrinn, prosent).

Figur 2.1 viser at forekomsten av elever som opplever seg mobbet er stabil fra 2009 til 2011, det er en viss nedgang i 2012, mens det skjer en betydelig reduksjon i 2013. Andelen av de som opplever seg mobbet to til tre ganger i måneden eller mer går fra 7,5 prosent (i 2011) og 6,8 prosent (i 2012) til 4,3 prosent (i 2013). I 2014 og 2015 er mobbeandelen ytterligere redusert til henholdsvis 3,9 og 3,7 prosent. I 2016 er det igjen en økning til 4,6 prosent og en ytterligere økning til 5 prosent i 2017, mens det er en reduksjon igjen til 4,6 i 2018. Reduksjonen i andelen som oppgir at de er mobbet fra 2012 til 2013 sammenfaller med revisjonen av Elevundersøkelsen hvor nye spørsmål om ulike former for krenkelser ble inkludert i undersøkelsen. Disse spørsmålene ble plassert like i forkant av spørsmålet om mobbing og det er diskutert i tidligere publiseringer om nedgangen i mobbing etter revisjonen skyldes metodiske effekter eller om det er en faktisk nedgang (se Wendelborg 2015). Konklusjonen er ikke entydig, men det ser ut som om at nedgangen delvis kan skyldes at de nye spørsmålene om krenkelser er plassert rett før spørsmålet om mobbing, samt at undersøkelsen er flyttet fra våren til høsten. Dessuten kan nedgangen skyldes en reell reduksjon i mobbing.

Fra og med Elevundersøkelsen 2016 ble spørsmål om krenkelser fjernet. Dette betyr at en mulig kilde til «forurensing» av svarene om mobbing er tatt bort. Fra

Elevundersøkelsen 2016 kommer mobbespørsmålet først, før en spør om på hvilke måter en er mobbet. Samtidig er definisjonen på mobbing endret og det spørres spesifikt om hvem man blir mobbet av. Dette kan ha innvirkning på andelen som oppgir at de er mobbet, sammenlignet med tidligere års undersøkelser. Samtidig kan det være en indikasjon på at andelen mobbete er på vei ned. I figur 2.1 ser vi muligens spor av en nedgang fra 2011 til 2012, som fortsetter fra 2013 til 2015, uavhengig av hvilket faktisk nivå mobbingen ligger på. Vi ser en liten økning fra Elevundersøkelsen 2016 til 2017 på 0,4, fra 4,6 prosent til 5 prosent. Imidlertid er andelen lavere en hva tilfellet var før revisjonen i 2013 hvor andelen var 6,8 prosent. Det kan derfor argumenteres for at det er har vært en nedgang i andelen som er mobbet de siste årene som har stabilisert seg. Resultater fra Ungdata-undersøkelsen viser imidlertid ikke en slik nedgang (Bakken 2016).

Tabell 2.1 Svarfordeling for om en er blitt mobbet. (Alle årstrinn, 2009-2018, prosent).

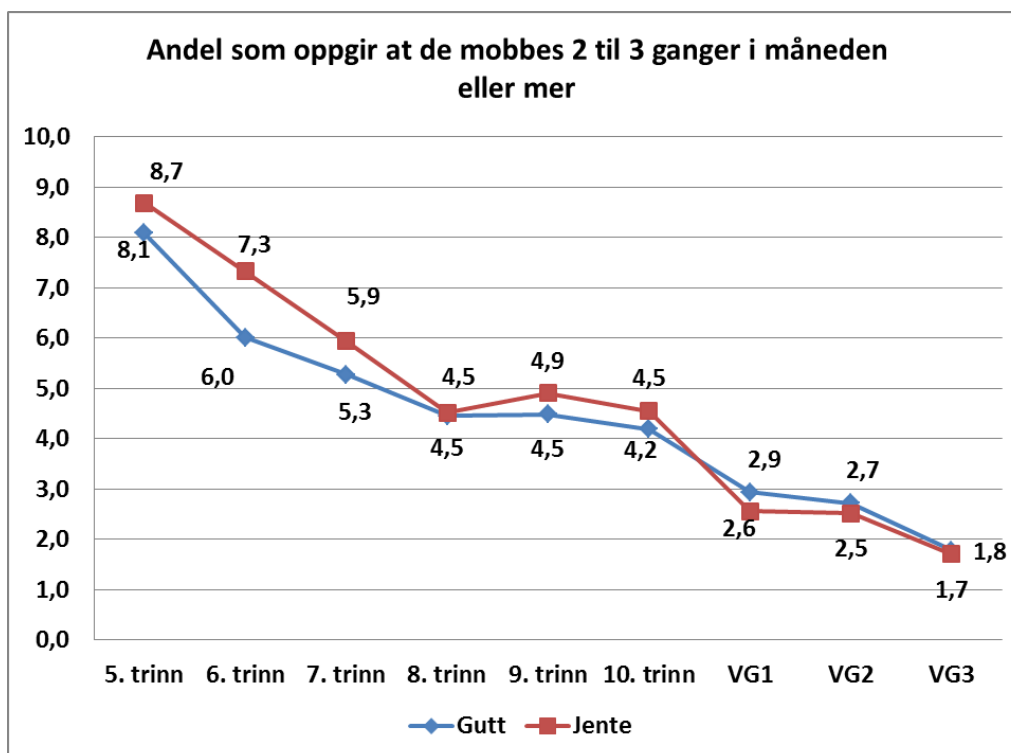
Er du blitt mobbet på skolen de siste månedene?	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Flere ganger i uken	2,3	2,2	2,2	1,9	1,3	1,1	1,1	1,4	1,6	1,4
Omtrent 1 gang i uken	1,8	1,8	1,9	1,7	1,1	1,0	0,9	1,2	1,3	1,2
2 eller 3 ganger i måneden	3,2	3,3	3,4	3,2	1,9	1,8	1,7	2,0	2,1	1,9
En sjelden gang	15,1	15,1	14,9	14,2	10,3	9,5	9,2	12,7	13,1	12,4
Ikke i det hele tatt	77,5	77,4	77,6	79,0	85,5	86,7	87,2	82,6	82,0	83,1
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Dersom en summerer andelen som er mobbet 2 til 3 ganger i måneden eller mer for 2018 blir summen 4,5 og ikke 4,6 som i figur 2.1. Dette skyldes avrunding.

Tabell 2.1 viser svarfordelingen på spørsmålet om en er blitt mobbet og er dermed mer detaljert enn hva som framkommer i figur 2.1. Dersom vi ser på de som opplever mobbing ukentlig eller mer, varierer forekomsten fra 3,6 (i 2012) til 4,2 prosent (i 2009) i perioden 2009-2012, mens det er 2,4 prosent i 2013 og henholdsvis 2,1 og 2,0 i 2014 og 2015. I 2016 er denne andelen 2,6 prosent, mens den i 2017 er 2,9 og 2,6 i 2018. Det er 83,1 prosent av elevene som har krysset av at de ikke i det hele tatt er mobbet av medelever de siste månedene i 2018.

2.1 Kjønn- og aldersforskjeller i mobbing i 2018

Forskning på mobbing har vist at forekomsten av mobbing reduseres med alder og at gutter mobbes mer enn jenter (se eksempelvis Solberg og Olweus 2003; Olweus 2010). Dette finner vi også i Elevundersøkelsen fram til 2012, men dette endret seg etter revisjonen i 2013 ved at kjønnsforskjellene minsket og at det kom en økning i andel elever som opplevde seg mobbet i 9. og 10. trinn.

Figur 2.2 Andel som oppgir at de er mobbet to til tre ganger i måneden eller mer fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Figur 2.2 viser at andelen som opplever at de blir mobbet avtar med alder/årstrinn. Men for 9. trinn ser vi at andelen som opplever seg mobbet øker. Videre viser figuren at er det små kjønnsforskjeller. Dette samsvarer med resultatene fra etter revisjonen i 2013, men skiller seg fra resultater fra Elevundersøkelsen før 2013 hvor mobbeandelen hos gutter har ligget høyere enn for jenter på alle trinn. Imidlertid har denne kjønnsforskjellen vært svak (Wendelborg 2012).

Det er et relativt konsistent funn i forskning om mobbing at gutter både mobber og mobbes i mer omfattende grad enn det som gjøres av og overfor jenter. Det kan skyldes sterkt fokus på fysisk aggressivitet når man tenker på eller snakker om mobbing. Gutter er mer fysisk, åpent aggressive enn jenter og uttrykker mer sinne både verbalt, via ansiktsuttrykk og andre nonverbale uttrykksformer, i tillegg til at de er mer intense i sitt uttrykk av sinne enn jenter (Crick og Zahn-Waxler 2003, Espelage mfl. 2000, Hubbard 2001, Pellegrini og Long 2002). Imidlertid kan en del mobbing forekomme mer fordekt og indirekte gjennom utfrysning og baksnakking - også via sosiale medier. Det er mulig at elever i større grad inkluderte slike indirekte former for mobbing de senere år enn før, og dette kan være med på å forklare reduksjonen av kjønnsforskjeller. En tradisjonell oppfatning er at gutter har en tendens til å være mer involvert i direkte krenkelser, mens jenter er mer involvert i indirekte krenkelser (Frånberg 2013). En stor metastudie fra 2008 (Card mfl. 2008) viser imidlertid at gutter både oftere tyr til fysiske krenkelser, og samtidig er like involverte i indirekte krenkelser som jenter.

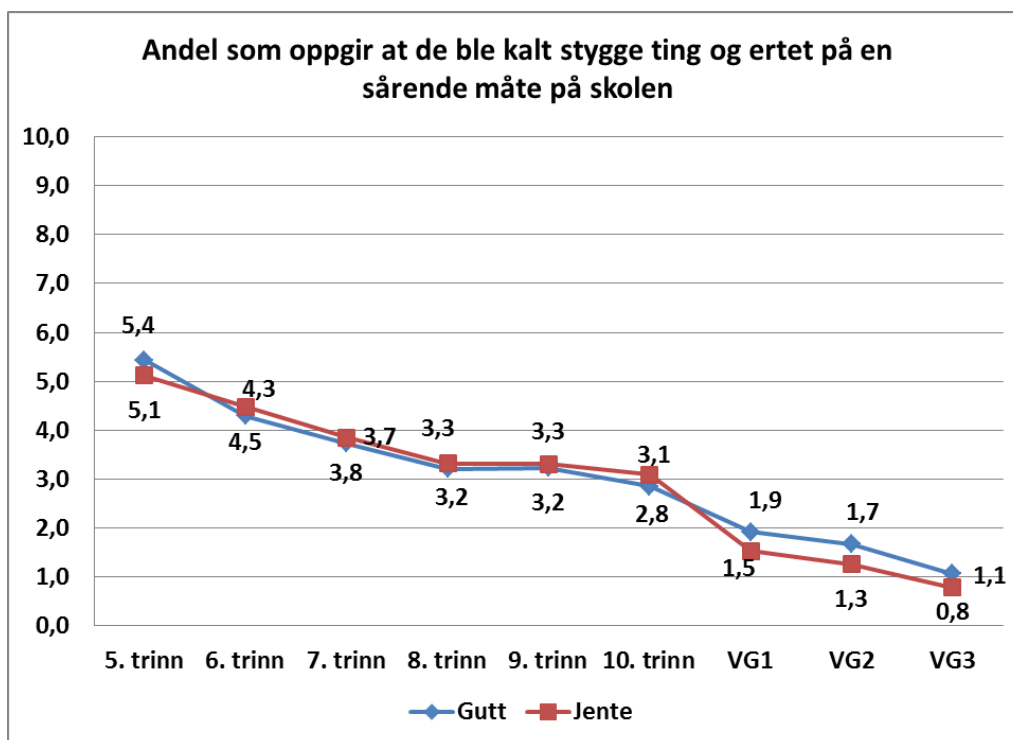
2.2 Ulike typer mobbing

I Elevundersøkelsen blir elevene som oppgir at de er mobbet av medelever to til tre ganger i måneden eller mer gitt oppfølgingsspørsmål om hvilke måter de er mobbet på. Spørsmålene omhandler om en har blitt kalt stygge ting og ertet, om en har blitt holdt utenfor og baksnakket, og om en har blitt slått, dyttet eller holdt fast. Disse tre typene mobbing omfatter både direkte og indirekte former for mobbing. Direkte mobbing omfatter for eksempel trusler og vold, mens indirekte mobbing omfatter ryktespredning og isolering.

Tabell 2.2 Andelen av de som er mobbet og andelen av samtlige elever som har oppgitt at de er mobbet på ulike måter. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

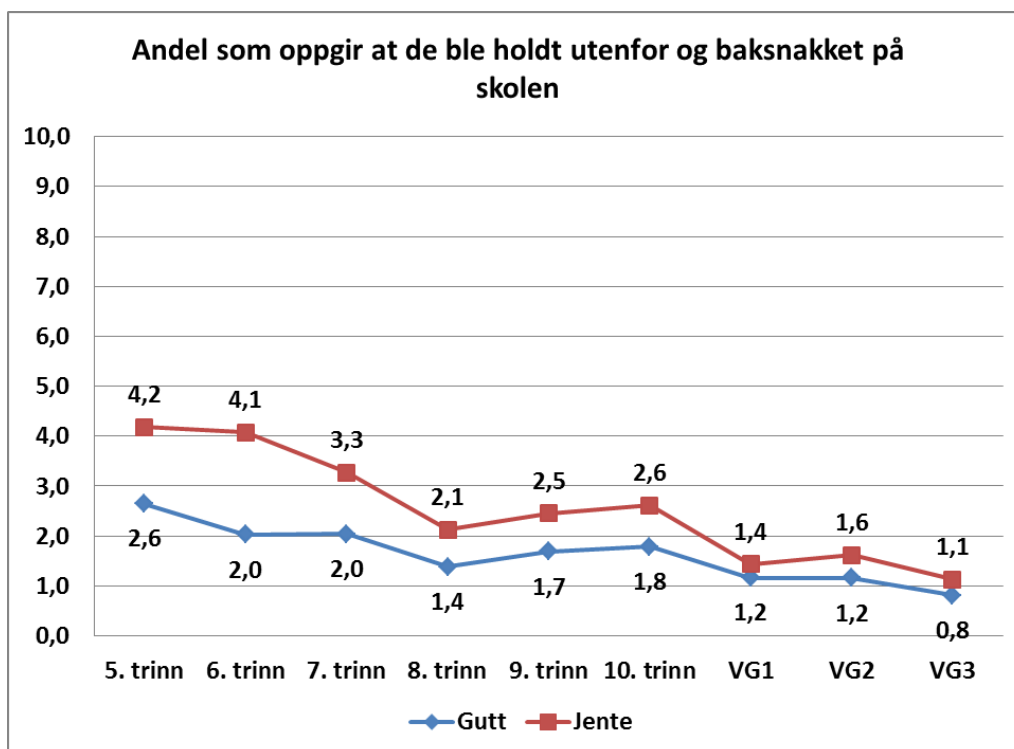
Er du blitt mobbet av andre elever på skolen på en eller flere av disse måtene?	Andel av de som er mobbet	Andel av samtlige elever
Jeg ble kalt stygge ting og ertet på en sårende måte på skolen	66,5	3,0
Jeg ble holdt utenfor og baksnakket på skolen	46,1	2,1
Jeg ble slått, dyttet eller holdt fast på skolen	23,9	1,1

Tabell 2.2 viser andelen som har opplevd ulike former for mobbing. Det er kun elever som oppgir at de er mobbet to til tre ganger i måneden eller oftere på det overordna mobbespørsmålet som får disse oppfølgingsspørsmålene. Tabellen viser at det er flest som oppgir at de har blitt kalt stygge ting og ertet på en sårende måte på skolen. 66,5 prosent av elevene som oppgir at de er mobbet svarer bekreftende på dette spørsmålet. Dette utgjør 3,0 prosent av samtlige elever i Elevundersøkelsen. Videre viser tabell 2.2 at 46,1 prosent av de som er mobbet har blitt mobbet gjennom å bli holdt utenfor og baksnakket på skolen. Dette utgjør 2,1 prosent av samtlige elever i Elevundersøkelsen. Det er 23,9 prosent av elevene som oppgir at de er mobbet, som oppgir at de har blitt mobbet gjennom å bli slått, dyttet eller holdt fast på skolen. Dette tilsvarer 1,1 prosent av samtlige elever. Vi skal nå gå over til kjønns- og aldersfordeling for de ulike typene mobbing.

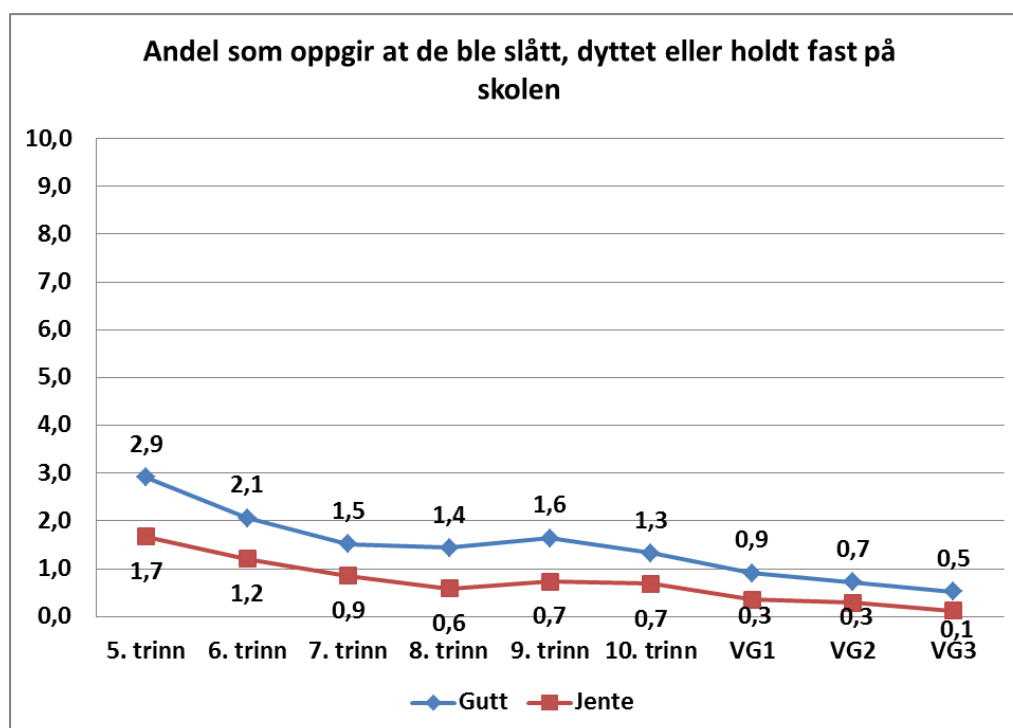
Figur 2.3 Andel som oppgir at de ble kalt stygge ting og ertet på en sårende måte på skolen fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Figur 2.3 viser at det er en reduksjon i andelen som har opplevd å bli mobbet gjennom å bli kalt stygge ting og ertet på skolen med alderstrinn. Det er små kjønnsforskjeller, men på videregående er det flere gutter som oppgir dette.

Figur 2.4 Andel som oppgir at de ble holdt utenfor og baksnakket på skolen fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Ut fra figur 2.4 ser vi at fram til videregående skole er det en klart høyere andel jenter som rapporterer at de blir mobbet gjennom å bli holdt utenfor og baksnakket på skolen. Det er en forskjell også på videregående skole, men forskjellen er mindre.

Figur 2.5 Andel som oppgir at de ble slått, dyttet eller holdt fast på skolen fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Når det gjelder direkte fysiske krenkelser som å bli slått, dyttet eller holdt fast, viser figur 2.5 at det er en større andel gutter enn jenter som rapporterer dette på alle årstrinn. Vi ser at det er en reduksjon med årstrinn, foruten i 9. trinn hvor det er en liten økning.

Resultatene om ulike typer mobbing indikerer at det er en tendens til at gutter og jenter opplever ulike måter å bli mobbet på. Jenter opplever mer indirekte mobbing ved å bli holdt utenfor og baksnakket på skolen, mens gutter opplever mer direkte fysisk mobbing som å bli slått, dyttet eller holdt fast.

Tabell 2.3 Svarfordeling for hvem som gjorde det, hvor det skjedde og om skolen har gjort noe som hjalp. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

	Andel av de som er mobbet	Andel av samtlige elever
Hvem var det som mobbet deg på skolen?*		
En eller flere elever i klassen/gruppen	59,9	2,7
En eller flere elever på skolen	41,7	1,9
En eller flere som ikke går på skolen, men som jeg kjenner	9,8	0,4
En eller flere som jeg ikke kjenner	9,2	0,4
Hvor skjedde mobbingen?*		
I klasserommet	39,4	1,8
I korridoren	31,4	1,4
I skolegården	45,5	2,5
På do	7,5	0,3
I garderobene/ dusjen	14,2	0,6
Kantina	12,6	0,6
Annet sted på skolen	31,4	1,4
På skoleveien	17,3	0,8
Gjorde skolen noe for å hjelpe deg?		
Nei, ingen voksne på skolen visste noe	37,1	1,5
Skolen visste det, men gjorde ikke noe	16,1	0,7
Ja, skolen gjorde noe, men det hjalp ikke	17,5	0,7
Ja, skolen gjorde noe, som hjalp litt	21,2	0,9
Ja, skolen gjorde noe som fikk slutt på mobbingn	8,0	0,3

* Merk at elevene har hatt mulighet til å krysse av for flere alternativ.

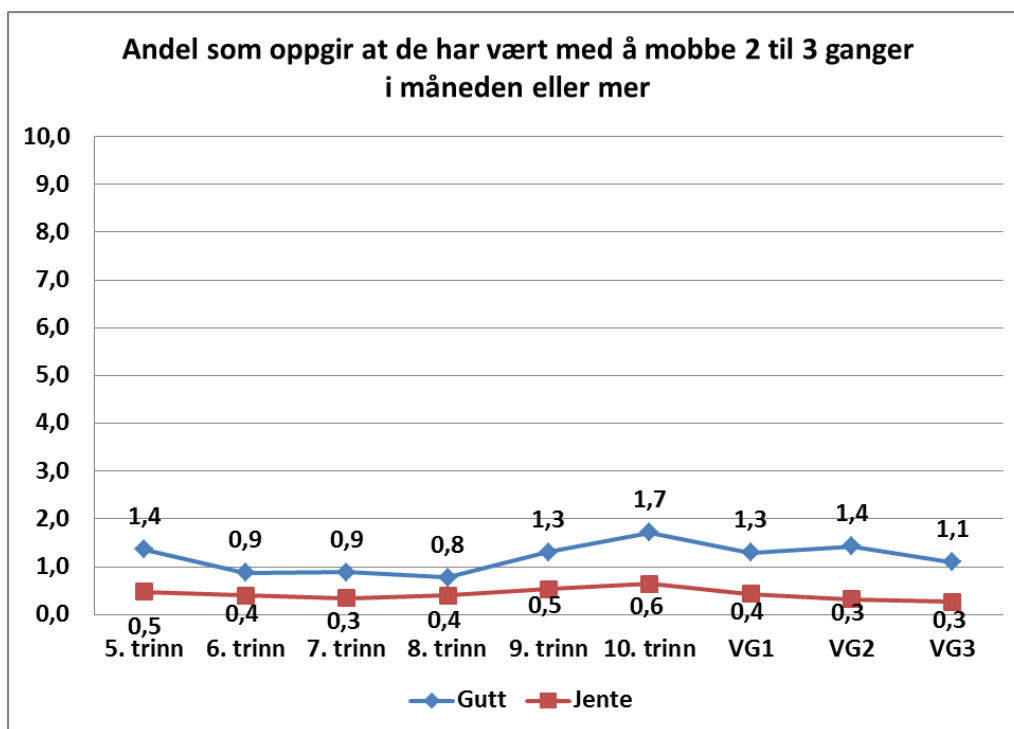
Tabell 2.3 viser at nærmere 60 prosent av elever som rapporterer at de er mobbet, oppgir at det var en eller flere elever i klassen som mobbet og 41,7 prosent oppgir at det var en eller flere elever på skolen. Når det gjelder hvor mobbingen skjer oppgir nærmere 46 prosent at det skjer i skolegården, mens rundt 39 prosent rapporterer at det skjer i klasserommet. Nærmere 31 prosent oppgir at mobbingen foregår i korridoren. Tilsvarende andel rapporter at mobbingen skjedde på et annet sted på skolen. Rundt 17 prosent oppgir at det skjer på skoleveien. Når det gjelder om skolen gjorde noe for å hjelpe, viser det seg at rundt 37 prosent oppgir at det ikke var noen voksne på skolen som visste noe. Om lag 16 prosent av de som er mobbet oppgir at skolen visste om mobbingen, men de gjorde ikke noe. Rundt en femtedel oppgir at skolen gjorde noe som hjalp litt, mens 17,5 prosent oppgir at skolen gjorde noe men at det ikke hjalp. 8 prosent oppgir at skolen gjorde noe som fikk slutt på mobbingen.

2.3 Har du selv vært med på mobbing

Tabell 2.4 Svarfordeling for om en selv har vært med på å mobbe. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Har du selv vært med på å mobbe en eller flere elever på skolen de siste månedene?	Andel	Andel som selv har vært med på å mobbe to til tre ganger i måneden eller mer
Flere ganger i uken	0,2	
Omtrent 1 gang i uken	0,2	
2 eller 3 ganger i måneden	0,4	0,8
En sjelden gang	6,1	
Ikke i det hele tatt	93,1	
Total	100	

Tabell 2.4 viser at 0,8 prosent oppgir at de selv har vært med på å mobbe andre. I Elevundersøkelsen 2017 var denne andelen på 0,9 prosent. Denne andelen er lavere enn hva eksempelvis Olweus og Breivik rapporterer (Olweus og Breivik 2015). De opererer med et anslag på 5 prosent som mobber i grunnskolen. Samtidig opererer Olweus og Breivik med et langt høyere antall som utsettes for mobbing, rundt 9,5 prosent. Det vil dermed si at også de rapporterer om færre som utøver mobbing enn elever som utsettes for mobbing, men andelen er som sagt høyere. I Elevundersøkelsen 2018 er det rundt 35 prosent av elevene som utsetter andre for mobbing som også selv utsettes for mobbing. I Elevundersøkelsen 2017 gjaldt dette rundt 30 prosent av de som utsetter andre elever for mobbing. Denne andelen var 37 prosent i Elevundersøkelsen 2016.

Figur 2.6 Andel som oppgir at de har mobbet andre elever to til tre ganger i måneden eller mer fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Figur 2.6 viser for det første at andelen som oppgir at de mobber ikke reduseres med alder. Tvert imot så øker andelen i ungdomstrinnet og holder seg relativt stabil ut videregående skole. Videre viser figuren at det er en større andel gutter som mobber. Dette forholdet gjenspeiler øvrige funn i andre studier om at andelen som utsetter andre for mobbing ikke endrer seg ikke systematisk med alderen som andelen som utsettes for mobbing. Man finner ofte en tendens til flere som utsetter andre for mobbing blant elever på ungdomsskoletrinnet enn på lavere trinn (Craig et al., 2009; Olweus og Breivik, 2015).

Tabell 2.5 Andel som selv har vært med på å mobbe på ulike måter fordelt på kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Andel som selv vært med på å mobbe på ulike måter	Gutt	Jente
Jeg har kalt andre stygge ting og ertet på en sårende måte på skolen	0,6	0,2
Jeg har holdt andre utenfor og baksnakket på skolen	0,5	0,2
Jeg har slått, dyttet eller holdt fast andre på skolen	0,4	0,1

Tabell 2.5 viser på hvilke måter en har mobbet fordelt på kjønn. Tabellen viser at det er flest som mobber ved å kalle andre stygge ting og erte på en sårende måte, deretter kommer utestenging og baksnakking og til slutt kommer mobbing gjennom slag, dytting eller fastholding av andre elever. Tabellen viser i tillegg at det er flere gutter enn jenter som mobber på samtlige av de tre formene for mobbing.

Tabell 2.6 Andel som selv har vært med på å mobbe på ulike måter fordelt på årstrinn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Andel som selv har vært med på å mobbe på ulike måter	5. trinn	6. trinn	7. trinn	8. trinn	9. trinn	10. trinn	Vg1	Vg2	Vg3	Total
Jeg har kalt andre stygge ting og ertet på en sårende måte på skolen	0,5	0,3	0,3	0,3	0,5	0,7	0,4	0,4	0,3	0,4
Jeg har holdt andre utenfor og baksnakket på skolen	0,3	0,2	0,3	0,3	0,4	0,6	0,4	0,4	0,3	0,4
Jeg har slått, dyttet eller holdt fast andre på skolen	0,4	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4	0,3	0,3	0,2	0,3

Tabell 2.6 viser på hvilke måter en har mobbet fordelt på årstrinn. Tabellen viser at andelen som mobber på alle de tre måtene øker når en kommer til 9. og 10.trinn.

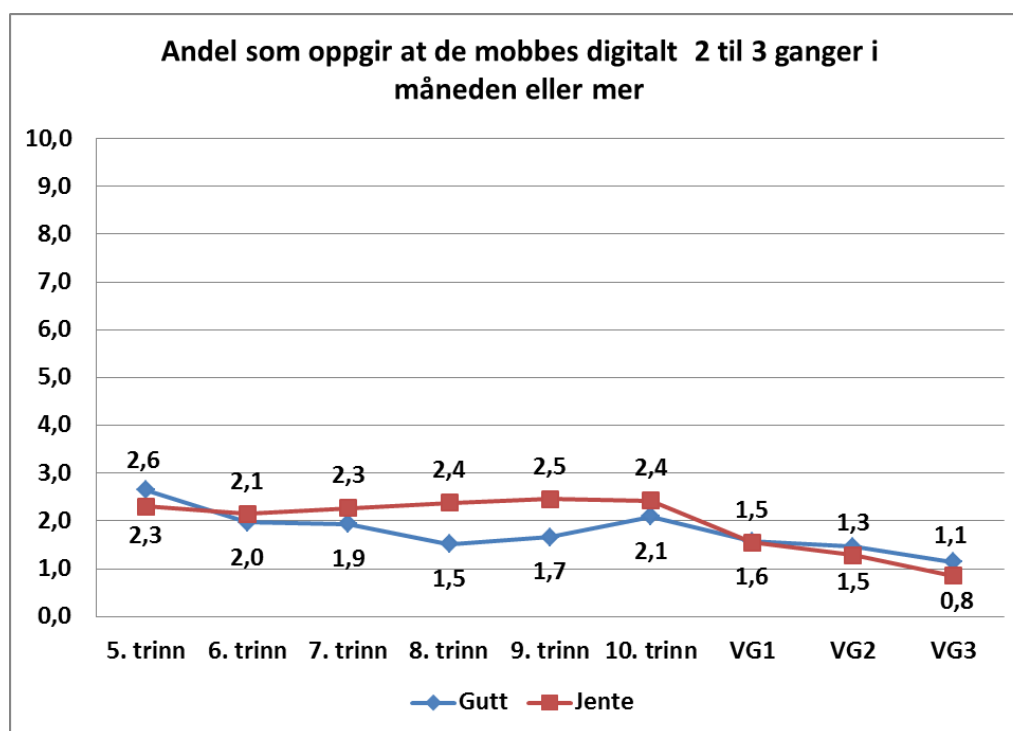
3. Digital mobbing

Tabell 3.1 Svarfordeling for om en er blitt mobbet digitalt. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Er du blitt mobbet digitalt (mobil, iPad, PC) de siste månedene?	Andel	Andel som er mobbet digitalt to til tre ganger i måneden eller mer
Flere ganger i uken	0,5	
Omtrent 1 gang i uken	0,4	
2 eller 3 ganger i måneden	1,0	1,9
En sjelden gang	7,6	
Ikke i det hele tatt	90,5	
Total	100	

Tabell 3.1 viser at det er 1,9 prosent av elevene i Elevundersøkelsen 2018 som har rapportert at de er mobbet digitalt. I Elevundersøkelsen 2017 var denne andelen på 2,0 prosent. Det at andelen som opplever at de er mobbet digitalt er lavere enn tradisjonell mobbing er i tråd med Olweus sine funn om at digital mobbing er et relativt lavfrekvent fenomen – rundt 25-35 prosent av nivå på tradisjonell mobbing (Olweus 2012). En andel på 1,9 er samtidig betydelig lavere enn andelen på 8 prosent som barn og medier-undersøkelsen opererer med (Medietilsynet 2018). Imidlertid spør en i barn og medier-undersøkelsen om barna har opplevd at noen er slemme med dem eller har mobbet dem på nett, spill eller mobil det siste året. For å bli kategorisert som mobbet må barna ha blitt utsatt for dette en gang i måneden eller mer. Det vil si at det er en definisjon av mobbing som fanger flere enn i Elevundersøkelsen hvor kriteriet er at en skal ha opplevd det to til tre ganger i måneden eller mer. Med et tilsvarende kriterium i Elevundersøkelsen vil en del av de som har svart en sjelden gang blitt inkludert i gruppen som rapporterer at de er digitalt mobbet. Da kunne tallet ligget på nivå med eller til og med høyere enn Medietilsynets tall.

Videre analyser av datamaterialet i Elevundersøkelsen 2018 viser at 48,5 prosent av de som er mobbet digitalt også er utsatt for tradisjonell mobbing. Det er litt flere enn i Elevundersøkelsen 2017 hvor 44 prosent av elevene som var digitalt mobbet også var utsatt for tradisjonelt mobbing av medelever. Dersom vi ser nærmere på sammenhenger mellom tradisjonell og digital mobbing finner vi at 0,9 prosent av elevene er digitalt mobbet, men ikke mobbet tradisjonelt. 3,6 prosent er utsatt for tradisjonell mobbing, men ikke mobbet digitalt, mens 1,0 prosent er både mobbet tradisjonelt og digitalt.

Figur 3.1 Andel som oppgir at de er digitalt mobbet to til tre ganger i måneden eller mer fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent)

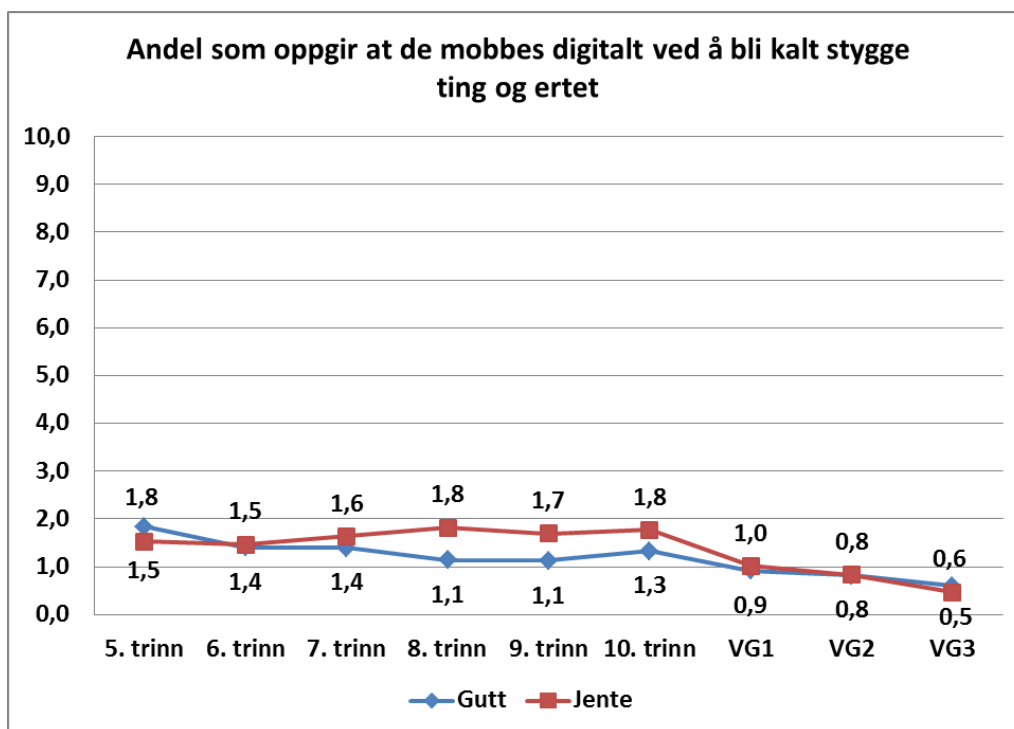
Figur 3.1 viser ingen klar reduksjon i andel elever som er mobbet digitalt med alder/årstrinn i grunnskolen i motsetning hva tilfellet er når det gjelder tradisjonell mobbing. Imidlertid ser vi en reduksjon på videregående trinn. Det er en større andel jenter enn gutter som oppgir at de er digitalt mobbet på ungdomstrinnet. For de øvrige trinnene er det små kjønnsforskjeller.

3.1 Ulike typer digital mobbing

Tabell 3.2 Andelen av de som er mobbet digitalt og andelen av samtlige elever som har oppgitt at de er mobbet digitalt på ulike måter. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

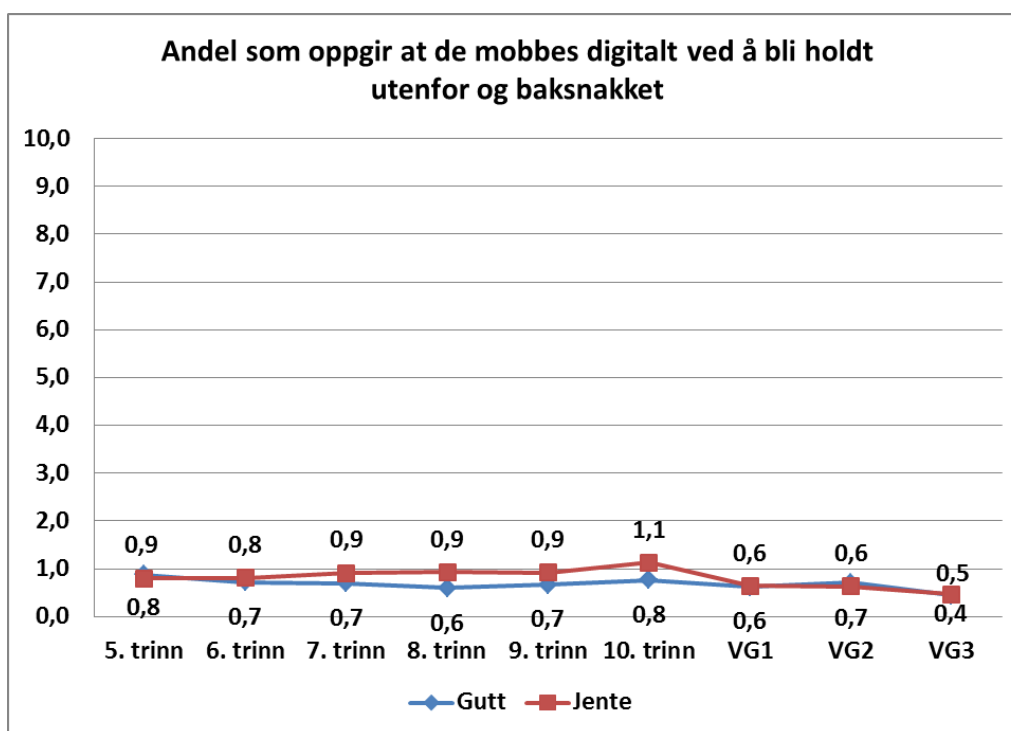
Er du blitt mobbet digitalt (mobil, iPad, PC) på en eller flere av disse måtene?	Andel av de som er mobbet digitalt	Andel av samtlige elever
Jeg ble kalt stygge ting og ertet	69,3	1,3
Jeg ble holdt utenfor og baksnakket	42,3	0,7
Noen spredte ting på nettet som såret meg	37,5	0,6

Tabell 3.2 viser at av de som oppgir at de er mobbet digitalt er det flest som har blitt utsatt for å bli kalt stygge ting og ertet. Nærmere 70 prosent oppgir dette. Når det gjelder det å bli holdt utenfor og baksnakket og at noen spredte sårende ting på nettet er det henholdsvis 42,3 og 37,5 prosent av de som er digitalt mobbet som har opplevd dette.

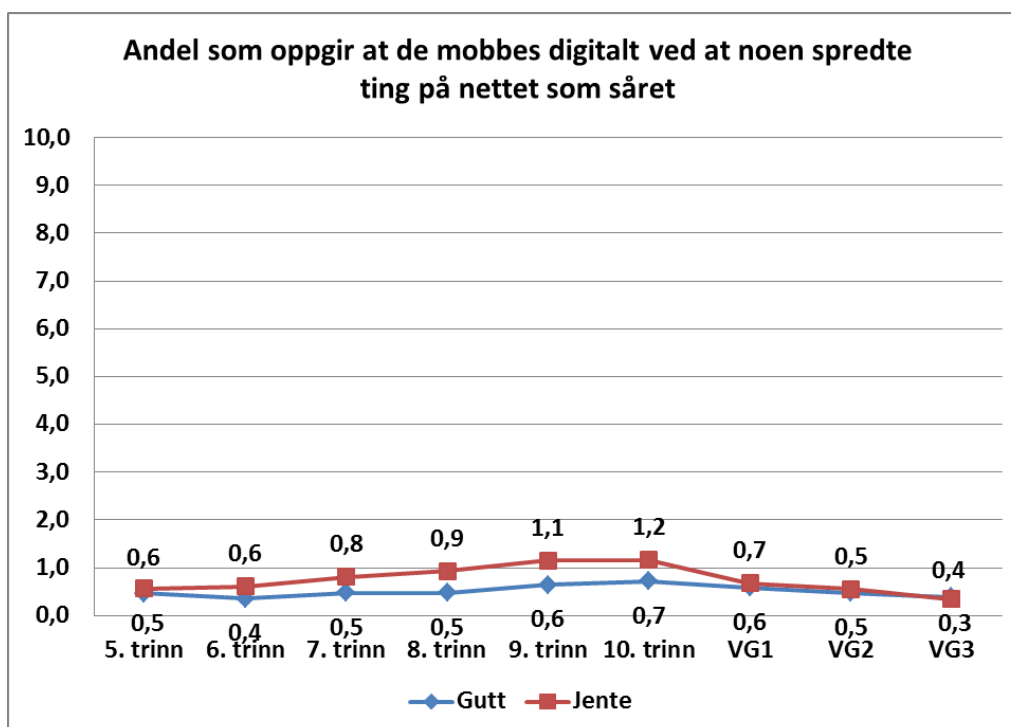

Figur 3.2 Andel som oppgir at de mobbes digitalt ved å bli kalt stygge ting og ertet fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Figur 3.2 viser at det er en større andel jenter enn gutter som oppgir at de er digitalt mobbet gjennom å bli kalt stygge ting og ertet på ungdomstrinnet. For de øvrige trinnene er det små forskjeller mellom kjønnene. Tilsvarende mønster finner vi også for de to andre formene for mobbing; å bli holdt utenfor og baksnakket (figur 3.3) og å oppleve at noen spredte sårende ting på nettet om dem (figur 3.4).

Figur 3.3 Andel som oppgir at de mobbes digitalt ved å bli holdt utenfor og baksnakket fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Figur 3.4 Andel som oppgir at de mobbes digitalt ved at noen spredte ting på nettet som såret, fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Tabell 3.3 Svarfordeling for hvem som gjorde det, samt andel som er mobbet digitalt av medelever og av andre som ikke går på skolen. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

	Andel av de som er digitalt mobbet	Andel av samtlige elever
Hvem var det som mobbet deg på skolen?*		
En eller flere elever i klassen/gruppen	33,5	0,6
En eller flere elever på skolen	33,8	0,6
En eller flere som ikke går på skolen, men som jeg kjenner	31,5	0,6
En eller flere som jeg ikke kjenner	33,0	0,6
Andel som er digitalt mobbet av andre elever på skolen	Andel som er digitalt mobbet, men ikke av elever på skolen	
61,8	38,2	

* Merk at elevene har hatt mulighet til å krysse av for flere alternativ.

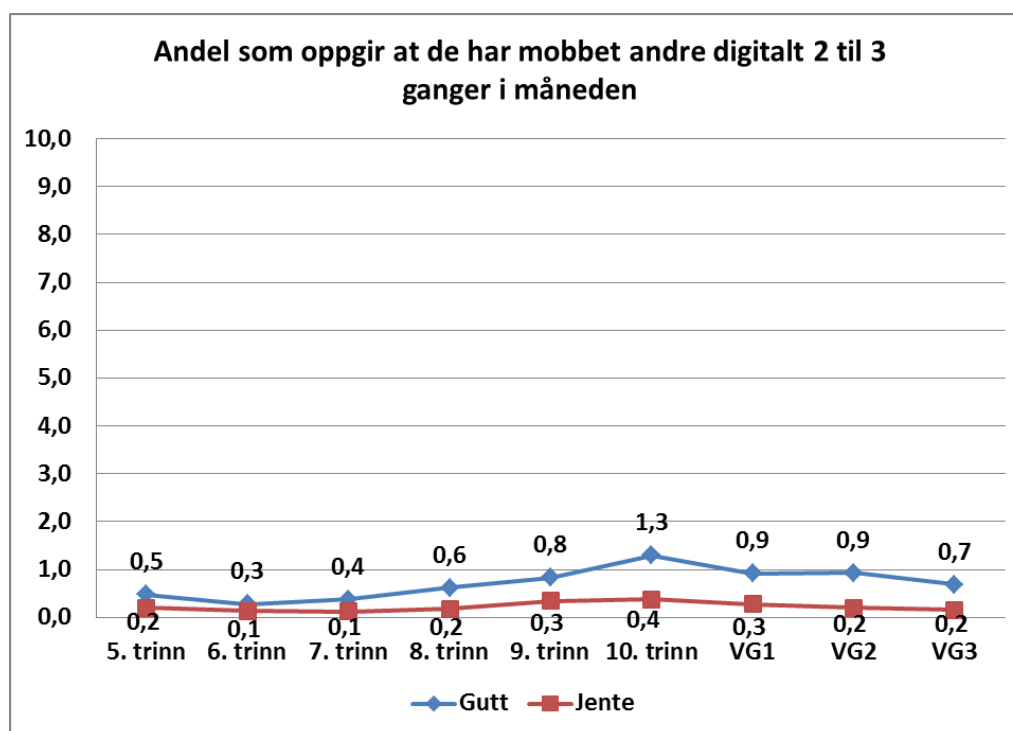
Elevene som er mobbet digitalt har fått oppfølgingsspørsmål om hvem det var som mobbet. Tabell 3.3 viser at hvem som mobber er jevnt fordelt på både elever i klassen, andre elever på skolen, andre utenom skolen, men som en kjenner, samt andre som en ikke kjenner. Videre viser tabell 3.3 at nærmere 61,8 prosent av de som er mobbet digitalt er mobbet av medelever på skolen, mens 38,2 prosent er mobbet av andre som ikke har tilhørighet til skolen.

3.2 Har du selv vært med på digital mobbing

Tabell 3.4 Svarfordeling for om en selv har mobbet andre digitalt. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Har du mobbet andre digitalt (mobil, iPad, PC) de siste månedene?	Andel	Andel som selv har mobbet andre digitalt to til tre ganger i måneden eller mer
Flere ganger i uken	0,2	
Omtrent 1 gang i uken	0,1	
2 eller 3 ganger i måneden	0,2	0,5
En sjelden gang	3,2	
Ikke i det hele tatt	96,3	
Total	100	

Tabell 3.4 viser at det er svært få som oppgir at de har mobbet andre digitalt – 0,5 prosent. Det er samme andel som oppga at de mobbet digitalt i Elevundersøkelsen 2017. Av de som har mobbet andre digitalt er det nærmere 43 prosent som også oppgir at de er digitalt mobbet. I Elevundersøkelsen 2017 gjaldt det 44 prosent.

Figur 3.5 Andel som oppgir at de har mobbet digitalt to til tre ganger i måneden eller mer fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Figur 3.5 viser for det første at det er flere gutter enn jenter som oppgir at de mobber digitalt og for det andre viser figuren at den digitale mobbingen øker fra 7. til 10. trinn og reduseres på videregående trinn.

Tabell 3.5 Andel som selv har vært med på å mobbe digitalt på ulike måter fordelt på kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Andel som selv har vært med på å mobbe digitalt på ulike måter	Gutt	Jente
Jeg har kalt andre stygge ting og ertet	0,4	0,1
Jeg har holdt andre utenfor og baksnakket	0,3	0,1
Jeg har spredt ting på nettet som såret	0,2	0,1

Tabell 3.5 viser at det er flest gutter som oppgir at de har mobbet ved å kalle andre stygge ting og ertet (0,4 prosent av guttene og 0,1 prosent av jentene). 0,3 av guttene og 0,1 prosent av jentene oppgir at de har mobbet digitalt gjennom å holde andre utenfor og baksnakke, mens 0,2 prosent av guttene og 0,1 prosent av jentene oppgir at de har mobbet ved å spre ting på nettet som såret.

Tabell 3.6 Andel som selv har vært med på å mobbe digitalt på ulike måter fordelt på årstrinn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Andel som selv har vært med på å mobbe digitalt på ulike måter	5. trinn	6. trinn	7. trinn	8. trinn	9. trinn	10. trinn	Vg1	Vg2	Vg3	Total
Jeg har kalt andre stygge ting og ertet	0,2	0,1	0,1	0,2	0,3	0,5	0,3	0,3	0,2	0,3
Jeg har holdt andre utenfor og baksnakket	0,1	0,0	0,1	0,1	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Jeg har spredt ting på netter som såret	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1

Tabell 3.6 viser på hvilke måter en har mobbet digitalt fordelt på årstrinn. Tabellen viser at andelen som mobber på alle de tre måtene øker når en kommer til 9./10.trinn.

Tabell 3.7 Svarfordeling for hvem en har mobbet digitalt. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

	Andel av de som er digitalt mobbet	Andel av samtlige elever
Hvem mobbet du digitalt (mobil, iPad, PC)?*		
En eller flere elever i klassen/gruppen	28,2	0,1
En eller flere elever på skolen	30,3	0,1
En eller flere som ikke går på skolen, men som jeg kjenner	32,1	0,2
En eller flere som jeg ikke kjenner	36,4	0,2

* Merk at elevene har hatt mulighet til å krysse av for flere alternativ.

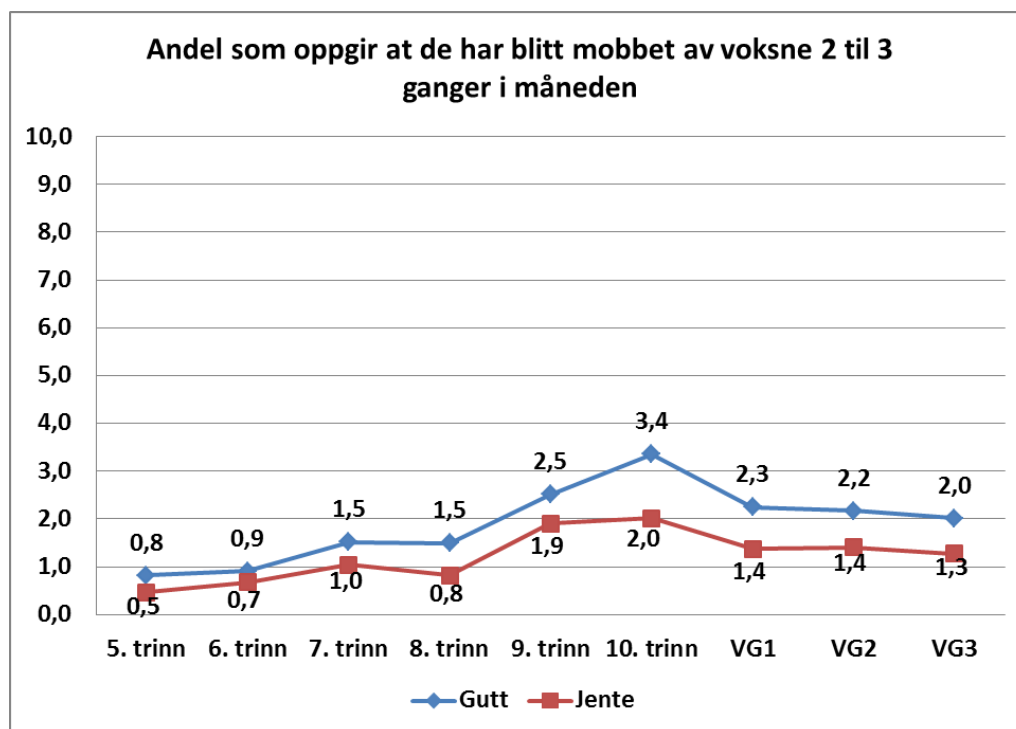
Elevene som mobber digitalt har fått oppfølgingsspørsmål om hvem de mobbet. Tabell 3.7 viser at dem de mobber er relativt jevnt fordelt på både elever i klassen, andre elever på skolen, andre utenom skolen, men som en kjenner, samt andre som den som mobber ikke kjenner.

4. Mobbet av voksne

Tabell 4.1 Svarfordeling for om en er blitt mobbet av voksne (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Er du blitt mobbet av voksne på skolen de siste månedene?	Andel	Andel som er mobbet av voksne to til tre ganger i måneden eller mer
Flere ganger i uken	0,5	
Omtrent 1 gang i uken	0,3	
2 eller 3 ganger i måneden	0,8	1,6
En sjelden gang	6,0	
Ikke i det hele tatt	92,4	
Total	100	

Tabell 4.1 viser at 1,6 prosent av elevene i Elevundersøkelsen 2018 oppgir at de er mobbet av voksne på skolen de siste månedene. I Elevundersøkelsen 2017 var denne andelen på 2,0 prosent. Tallene fra Elevundersøkelsen 2018 samsvarer relativt bra med tall fra Sverige hvor en undersøkelse viser at 1,3 prosent oppgir at de har blitt mobbet av voksne på skolen (Flygare og Johansson 2013). Analyser som ikke vises i tabellen viser at 25,6 prosent av de som er mobbet av voksne også oppgir at de er mobbet av elever i 2018. Dersom vi ser nærmere på sammenhenger mellom mobbet av medelever og mobbet av voksne finner vi at 1,2 prosent av elevene er kun mobbet av voksne på skolen, 4,0 prosent er bare mobbet av medelever og ikke av voksne på skolen, mens 0,4 prosent er både mobbet av medelever og av voksne på skolen.

Figur 4.1 Andel som oppgir at de er mobbet to til tre ganger i måneden eller mer av voksne på skolen fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Figur 4.1 viser at i motsetning til å bli mobbet av andre elever så øker andelen som er mobbet av voksne på skolen fram til 10.trinn, deretter er det en reduksjon. Jevnt over oppgir gutter mer enn jenter at de er mobbet av voksne på skolen.

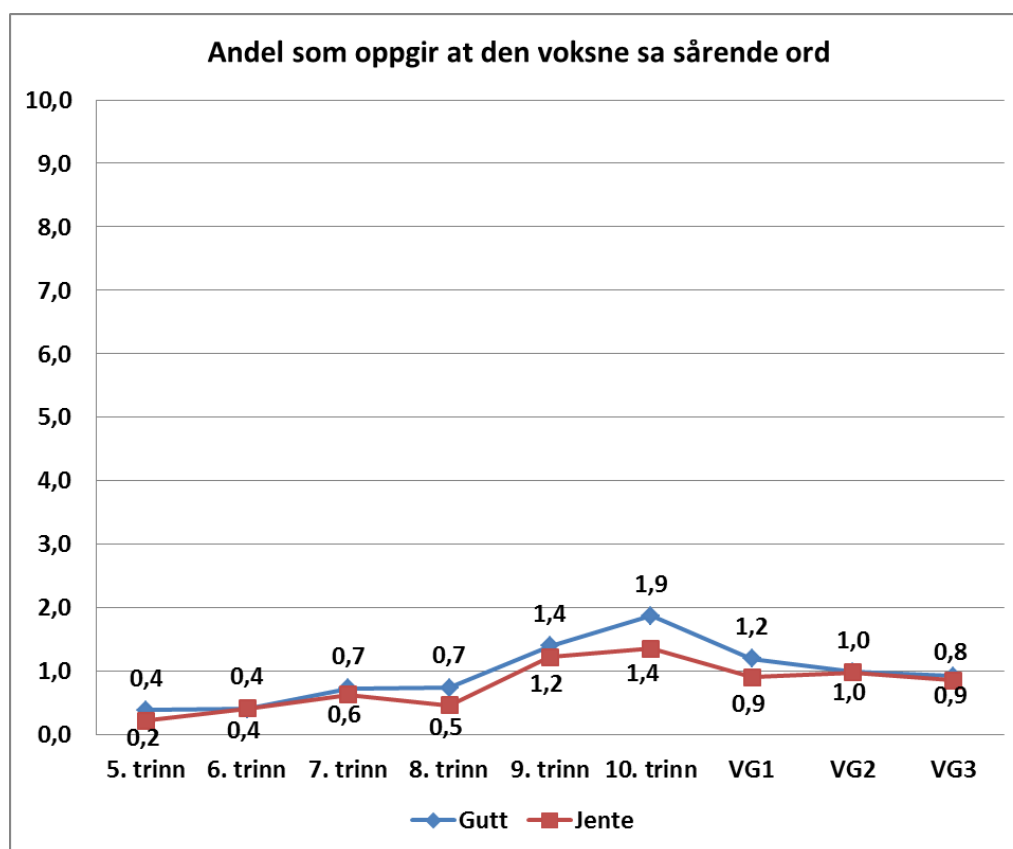
4.1 Ulike typer mobbing utført av voksne

Tabell 4.2 Andelen av de som er mobbet av voksne og andelen av samtlige elever som har oppgitt at de er mobbet av voksne på ulike måter. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Er du blitt mobbet av voksne på skolen på en eller flere av disse måtene?	Andel av de som er mobbet av voksne	Andel av samtlige elever
Den voksne sa sårende ord til meg	56,6	0,9
Den voksne lo av meg på en sårende måte	41,5	0,7
Den voksne fikk andre elever til å le av meg	42,1	0,7
Den voksne fikk meg til å føle meg utenfor	44,8	0,7
Den voksne slo, dyttet eller holdt meg fast	23,7	0,4

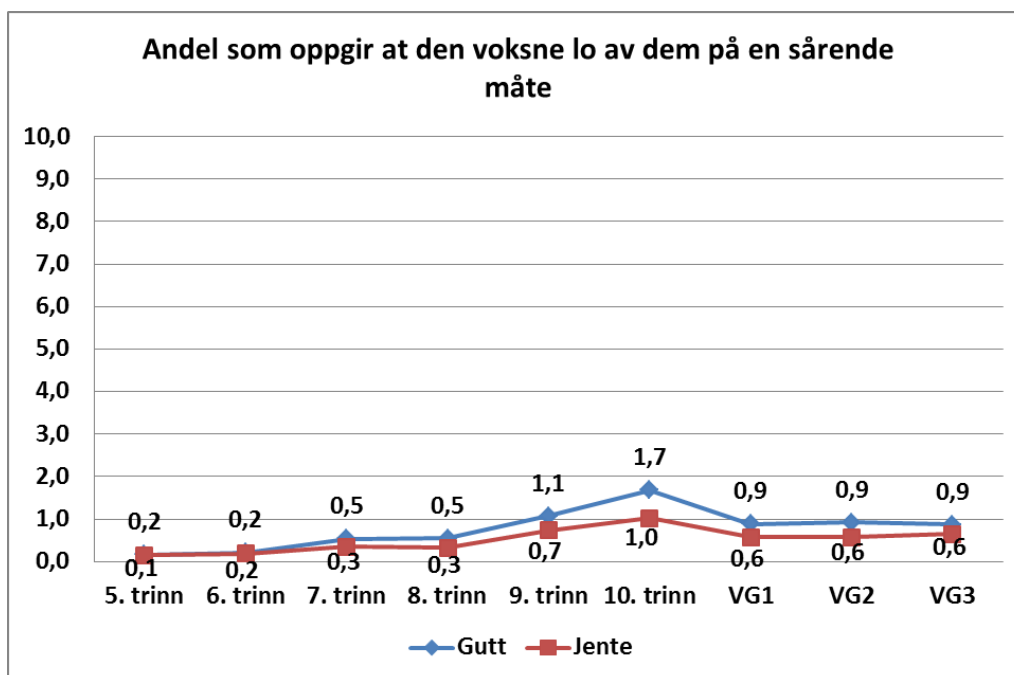
Tabell 4.2 viser at av de som opplever å bli mobbet av voksne er det flest som rapporterer om at den voksne sa sårende ord (56,6 prosent rapporterer om dette). I overkant av 40 prosent av de som oppgir at de er mobbet av voksne på skolen rapporterer at den voksne lo av dem på en sårende måte, fikk andre elever til å le av

dem eller fikk en til å føle seg utenfor. 23,7 prosent av de som oppgir at de er mobbet av voksne rapporterer at den voksne slo, dyttet eller holdt en fast.

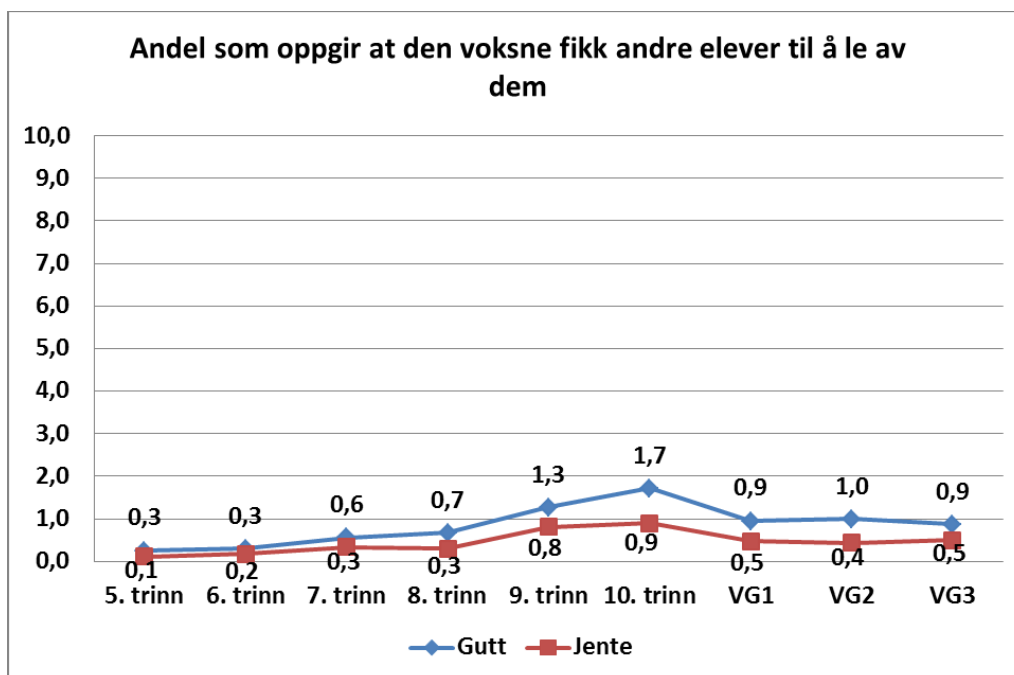

Figur 4.2 Andel som oppgir at de mobbes av voksne ved at den voksne sa sårende ord fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

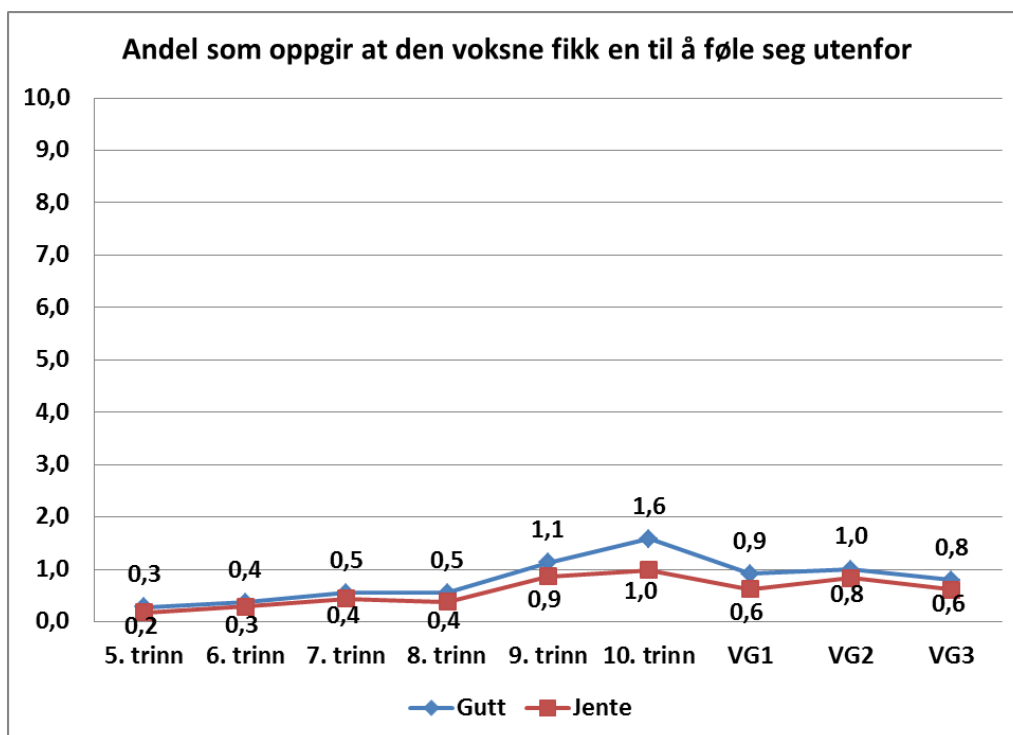
Figur 4.2 til 4.6 viser alle samme mønster. Det er en økning i rapportering av samtlige typer mobbing fra voksne fram til 10. trinn og på ungdomstrinnene rapporterer gutter mer enn jenter å være mobbet av voksen på skolen.

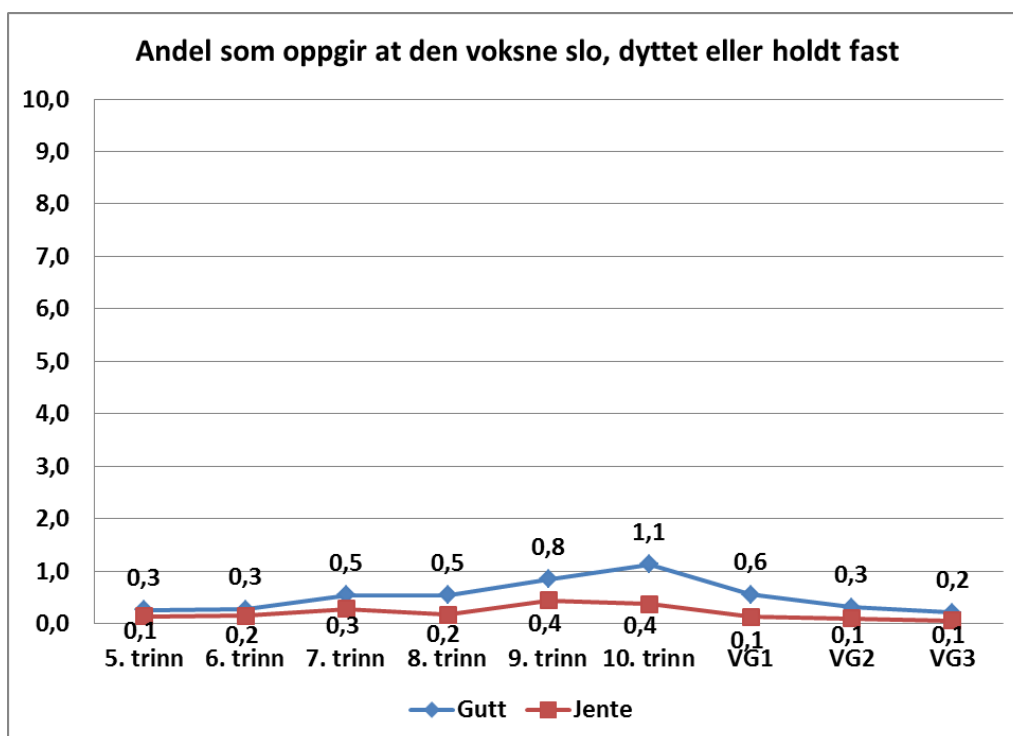
Figur 4.3 Andel som oppgir at de mobbes av voksne ved at den voksne lo av dem på en sårende måte fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Figur 4.4 Andel som oppgir at de mobbes av voksne ved at den voksne fikk andre elever til å le av dem fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Figur 4.5 Andel som oppgir at de mobbes av voksne ved at den voksne fikk en til å føle seg utenfor fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

Figur 4.6 Andel som oppgir at de mobbes av voksne ved at den voksne slo, dyttet eller holdt en fast fordelt på årstrinn og kjønn. (Alle årstrinn, 2018, prosent).

5. Hvem blir elevene mobbet av på skolen?

I Elevundersøkelsen er det spurt om elevene er mobbet av medelever, om en er digitalt mobbet av elever som går på skolen og om en er mobbet av voksne på skolen. Når vi summerer disse blir andelen som er mobbet på skolen høyere en den andelen på 4,6 prosent som framkommer gjennom hovedspørsmålet om mobbing i Elevundersøkelsen. Vi vil nå gi en oversikt over den totale andelen i Elevundersøkelsen som oppgir at de er mobbet enten av medelever, mobbet digitalt av noen som går på skolen eller av voksne, samt kombinasjoner av hvem en er mobbet av. Dette vises i tabell 5.1.

Tabell 5.1 Andelen av de som er mobbet på skolen av medelever, digitalt mobbet av noen på skolen eller mobbet av voksne på skolen av samtlige elever og elever som har oppgitt at de er mobbet av en eller flere av disse. (Alle årstrinn, 2018, prosent, sortert etter hva som forekommer oftest).

	Andel av samtlige elever	Andel av elever som har oppgitt at de er mobbet av en eller flere av disse
Kun mobbet av medelever	3,6	59,8
Kun mobbet av voksne	1,1	18,8
Mobbet av medelever både tradisjonelt og digitalt	0,5	7,8
Kun digitalt mobbet av medelever	0,4	6,5
Mobbet av medelever og voksne	0,3	4,4
Mobbet av medelever både digitalt og tradisjonelt og mobbet av voksne	0,1	2,1
Mobbet av voksne og digitalt mobbet av medelever	0,1	0,6
Total	6,1	100,0

Merk at andelen av de ulike typene av mobbing er regnet ut fra de som har svart på det enkelte spørsmålet, mens andelen i tabell 5.1 er regnet ut fra samtlige som har svart på Elevundersøkelsen. Konsekvensen av dette kan i teorien være at andelen som er omfattet av mobbing i tabell 5.1 er lavere enn andelen som er mobbet av eksempelvis medelever fordi N er ulik.

Tabell 5.1 viser at det er 6,1 prosent av elevene som oppgir at de i en eller annen kombinasjon er mobbet av medelever, digitalt mobbet av noen på skolen eller mobbet av voksne på skolen. Det tilsvarende tallet var 6,6 i Elevundersøkelsen 2017. Det er flest som kun er mobbet av medelever (3,6 prosent), mens 1,1 prosent kun er mobbet av voksne på skolen. 0,4 prosent er kun mobbet digitalt av andre elever på skolen. Mellom 0,3 prosent og 0,1 prosent oppgir at de er mobbet av en eller annen øvrig kombinasjon av disse. Kategoriene er gjensidig utelukkende, noe som vil si at en elev bare kan være i en av kategoriene/gruppene som vises i tabellen.

I kapittel 2 så vi at det var 4,6 prosent som oppgav at de ble mobbet av medelever. Det er altså 1,5 prosent flere elever som oppgir at de på en eller annen måte er mobbet på skolen enn det er elever som er mobbet av medelever på tradisjonell måte. Dette viser at hvordan en definerer mobbing gir ulik forekomst.

6. Arbeidsro i klasserommet – utvikling fra 2010 til 2018

I Elevundersøkelsen 2018 er det ett spørsmål som omhandler uro/arbeidsro i klasserommet. Det er påstanden *Det er god arbeidsro i timene*. For dette spørsmålet er det gjennomført sammenligninger over tid ved hjelp av Cohens *d*. Den beregnes som forskjellen i gjennomsnittsverdi mellom to grupper delt på samlet standardavvik i de to gruppene (Cohen, 1988). Standardavvik er et mål på spredning. Det vil si i hvilken grad svarfordelingen klumper seg rundt gjennomsnittet eller er mer spredt over hele skalaen. Cohens *d* er derfor et mål som viser om forskjellen mellom gruppene er betydningsfull, triviell eller om den har noen praktisk betydning.

Tabell 6.1 Svarfordeling for påstanden om at det er god arbeidsro i timene. (Alle årstrinn, 2010-2018, prosent, gj.snitt, standardavvik, Cohens *d*).

Det er god arbeidsro i timene	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Helt uenig	8,6	8,1	7,7	7,2	3,9	3,9	3,9	4,3	4,1
Litt uenig	22,6	21,8	20,8	17,6	9,9	9,9	10,0	10,5	10,4
Verken eller	22,3	22,1	22,9	22,2	22,0	22,1	22,3	21,9	22,0
Litt enig	31,9	32,6	33,2	36,4	44,9	44,5	44,0	43,7	43,5
Helt enig	14,6	15,4	15,4	16,5	19,3	19,7	19,8	19,5	20,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gjennomsnitt	3,21	3,25	3,28	3,37	3,66	3,66	3,66	3,64	3,65
Standardavvik	1,195	1,192	1,177	1,162	1,021	1,023	1,028	1,044	1,040
Effekt endring fra forrige år (Cohen's <i>d</i>)		0,03	0,03	0,08	0,27	0,00	0,00	0,02	0,01

Cohens *d* 2010-2018=0.49; Cohens *d*:0-0.19=ingen/svak forskjell; 0.2-0.49=liten forskjell; 0.5-.0.79= moderat forskjell; >0.8=stor forskjell

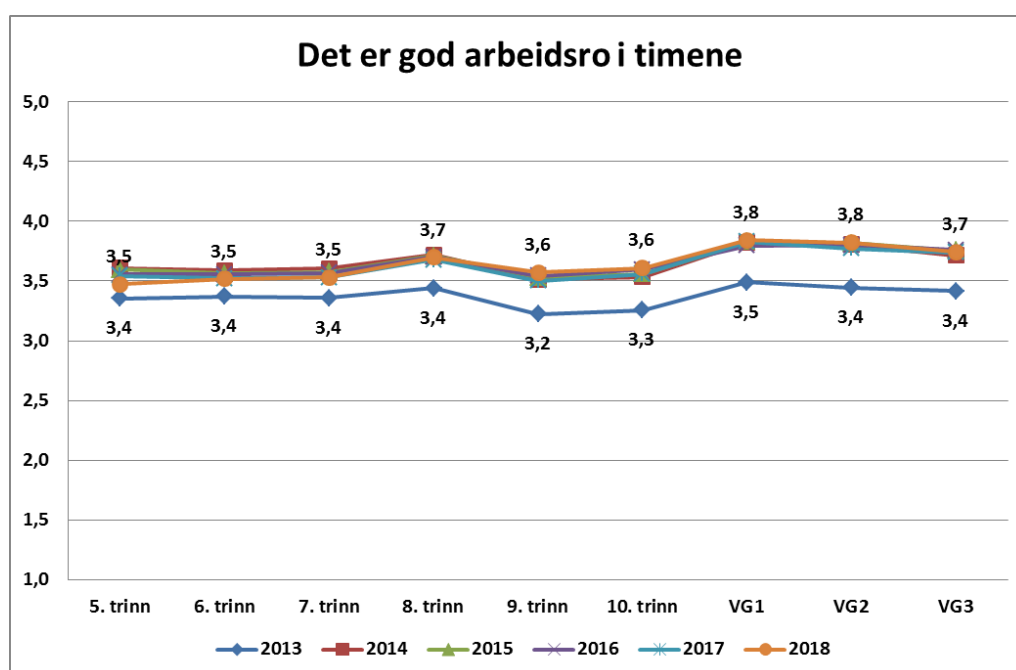
Tabell 6.1 viser at svarene i Elevundersøkelsen 2018 på denne påstanden er nesten helt like med hvordan elevene svarte i 2014 til 2017. Det er nærmere 15 prosent som er litt eller helt uenig i påstanden om at det er god arbeidsro i timene, mens det er rundt 63 prosent som er litt eller helt enig i påstanden. Det er en klar tendens til at elevene i Elevundersøkelsen 2014 til 2018 er mer enige i påstanden om at det er god arbeidsro i timene enn i Elevundersøkelsene før 2014. Imidlertid kan deler av endringen skyldes at svarkategoriene ble presentert i motsatt rekkefølge fra 2014 og i senere undersøkelser. Det kan derfor ikke konkluderes med at forbedringen bare skyldes bedre arbeidsro i timene. Imidlertid finner en i PISA undersøkelsen en nedgang i andelen elever som rapporterer om bråk og uro fra 2012 til 2015 (Kjærnsli og Rohatgi 2016), noe som samsvarer med tallene i Elevundersøkelsen.

6.1 Kjønn- og aldersforskjeller relatert til uro i klasserommet i 2018

Tabell 6.2 Gjennomsnittsverdier fordelt på kjønn for påstand om uro i timene. (Alle årstrinn, 2018, gj.snitt, standardavvik, Cohens d).

	Kjønn	Antall	Gj.snitt	Standard-avvik	Cohen's d
Det er god arbeidsro i timene.	Gutt	223638	3,67	1,038	0,04
	Jente	220036	3,63	1,040	

Tabell 6.2 viser at gutter og jenter er like enige i påstanden om arbeidsro i timene.

Figur 6.1 Spørsmål om arbeidsro i klasserommet fordelt på årstrinn (Alle årstrinn, 2013 -2018, gj. snitt, 1:Helt uenig – 5:Helt enig)

Figur 6.1 viser at elevene på de ulike trinnene i 2018 har svart mer eller mindre identisk med hva elevene gjorde i 2014 til 2018. Videre ser vi at for samtlige trinn har elevene svart mer positivt i 2014 til 2018, sett i forhold til 2013. Dette skyldes som nevnt antakelig at svarkategoriene ble presentert i motsatt rekkefølge i fra 2014 og i senere undersøkelser. Det er ingen store forskjeller på årstrinn.

LITTERATUR

- Bakken (2016). Ungdata. Nasjonale resultater 2016, NOVA Rapport 8/16. Oslo: NOVA.
- Card, N. A., Stucky, B. D., Sawalani, G. M., og Little, T. D. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child Development, 79*, 1185–1229.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. 2 utg. New York: Psychology Press.
- Craig, W., Harel-Fisch, Y., Fogel-Grinvald, H., Dastaler, S., Hetland, J., Simons-Morten, B., et al. (2009). A cross-national profile of bullying and victimization among adolescents in 40 countries. *International Journal of Public Health, 54*, S216–S224.
- Crick, N. R. & C. Zahn-Waxler (2003). The development of psychopathology in females and males: Current progress and future challenges. *Development and Psychopathology, 15*:719-742.
- Espelage, D. L., K. Bosworth & T. Simon (2000). Examining the social environment of middle school students who bully. *Journal of Counseling and Development, 78*:326-333.
- Farrington, D. P. (1993). Understanding and preventing bullying. *Crime and Justice: A review of research, 17*:381-458.
- Flygare, E. og B. Johansson (2013) Elever som utsatts for kränkinger och mobbing av skolpersonal. I Skolverket (red): *Kränkinger i skolan*. (s. 92-109). Stockholm: Skolverket.
- Frånberg, G-M. (2013) Flickor, pojkar och kränkinger. I Skolverket (red): *Kränkinger i skolan*. (s. 52-66). Stockholm: Skolverket.
- Hubbard, J. A. (2001). Emotion Expression Processes in Children's Peer Interaction: The Role of Peer Rejection, Aggression, and Gender. *Child Development, 72*:1426-1438.
- Kjærnsli, M. og A. Rohatgi (2016) Læringsmiljøet i Skolen. I M. Kjærnsli og F. Jensen (red.) *Stø kurs Norske elevers kompetanse i naturfag, matematikk og lesing i PISA 2015*. (s172-190) Oslo: Universitetsforlaget.
- Medietilsynet (2018) *Barn og medier 2018. 9-18 åringers bruk og opplevelse av medier*. Oslo: Medietilsynet.
- Olweus, D. (1991). Bully/victim problems among schoolchildren: basic facts and effects of a school based intervention program. I Pepler, D. J. & K. H. Rubin (red.), *The development and treatment of childhood aggression*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen. Hva vet vi og hva kan vi gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell Publishers.

- Olweus, D. (1996a). Bullying at school. Knowledge base and an effective intervention program. I Ferris C. F. & T. Grisso, (red.), *Understanding aggressive behaviour in children*. New York: The New York Academy of Sciences.
- Olweus, D. (1996b) *Olweus' elevspørreskjema om mobbing*. (Revidert utgave). Bergen: HEMILsenteret, Universitetet i Bergen.
- Olweus, D. (1999). Sweden. In P.K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano, & P. Slee (Eds.), *The nature of school bullying: A cross-national perspective* (pp.7 - 27). London, UK: Routledge.
- Olweus, D. (2002). *Mobbing i skolen: Nye data om omfang og forandring over tid*. Sammendrag av utvalgte deler av Olweus' presentasjon ved fagseminar om lærings-og oppvekstmiljø, arrangert av Utdannings-og forskningsdepartementet 31.01.02.
- Olweus, D. (2010). Understanding and researching bullying: Some critical issues. In S. S. Jimerson, S. M. Swearer & D. L. Espelage (Eds.), *Handbook of bullying in schools: An international perspective* (pp. 9-33). New York, NY: Routledge.
- Olweus, D. (2012). Cyberbullying: An overrated phenomenon? *European Journal of Developmental Psychology*, 9 (5), 520–538.
- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 14, 751-780.
- Olweus, D., & Breivik, K. (2015). Mobbing i skolen – grunnleggende fakta og tiltak med Olweusprogrammet. I K.-I. Klepp & L.E. Aarø (red.), *Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Pellegrini, A. D. og J. A. Long (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary to secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*, 20:259-280.
- Roland, E. (1999). *School influences on bullying*. Stavanger: Rebell forlag.
- Roland, E. (2003). Mobbing har økt med 70%. *Utdanning* (<http://www.utdanning.ws>).
- Solberg, M. og D. Olweus (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus 'Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior*, 29. 239-268.
- Wendelborg, C. (2012). *Mobbing, diskriminering og uro i klasserommet. Analyse av Elevundersøkelsen 2012*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Wendelborg, C. (2015). *Statistiske undersøkelser av spørsmål om mobbing Analyse av Elevundersøkelsen våren 2015*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.

ISBN-nr (web): 978-82-7570-523-3

